

5. TAISTELU VALLASTA JA RESURSSEISTA

Valta on yksi ihmiskunnan suurista ongelma-alueista ja keskeinen sosiologian elementti. Vallankäyttö on välttämätön osa järjestäytyneen yhteiskunnan toimintaa. Toisaalta valta turmelee ja vallan makuun päässyt haluaa sitä lisää.

Ympäristösektorin valta on lisääntynyt viimeisen vuosikymmenen aikana Suomessa valtavasti. Taustalla on vaikuttanut liittyminen Euroopan unioniin, kaupungistuminen, voimakkaan taloudellisen kasvun luoma taloudellinen turvallisuudentunne ja kestävä kehityksen ideologia. Tilanteen kehittymistä voi verrata uuden territorion avautumiseen, johon on lähdetty paaluttamaan valtarakenteita kiihtyvällä tahdilla.

Kehityksen seurauksena yritykset ja muut tuotannolliset organisaatiot, kunnat ja maanomistajat ovat menettäneet oikeuksiaan ja valtaa päättää omasta toiminnastaan ja kehityksestään. Ennen kaikkea oikeuksia ovat menettäneet ihmiset, jotka yrittävät itsenäisesti rakentaa tulevaisuuttaan tuotannollisen toiminnan varaan.

Edellä on laskelmin ja päätelmin osoitettu, ettei kehitykselle Suomessa ole juuri konkreettisia perusteita. Toisin sanoen Suomen käytännön ympäristöpolitiikassa ei ole paljon järkeä.

Tämä kappale perustuu hypoteesiin, jonka mukaan kysymys ei ole järjestä vaan valta- ja resurssitaistelusta. Seuraavassa asiaa analysoidaan valtateoreettiselta pohjalta.

Ympäristöalan valtastrategia ja tuntematon uhka

Saksalaisen sosiologin ja politiikan tutkija Max Weberin mukaan valta on mahdollisuutta alistaa muiden käyttäytyminen omaan tahtoon /74/. Weberin ajattelussa ihmiskunnan kohtalona näyttäisi olevan ikuinen taistelu vallasta.

Valtataistelun ja vallan käytön peruskuviot ovat ikivanhoja. Vallan analyysien klassikoihin kuuluu Niccolò Machiavellin Ruhtinas /30/. Tämän tarkastelun kannalta keskeinen on myös Maon oivallus, jonka mukaan valta kasvaa kiväärin piipussa. Valta on makeaa ja sitä kumarretaan. Vallasta tulee helposti itsetarkoitus.

Kansantaloustieteilijä John Kenneth Galbraithin /17/ mukaan yksittäisen viranomaisorganisaation toimintaa yhteiskunnan hyväksi vääristää oman asian korostamisen lisäksi taipumus oman valtarakennelman luomiseen. Valta-asemaa voidaan luoda muun muassa tiedonvälityksen, lainsäädäntövalmistelun ja liittoutumien avulla.

Esimerkkinä Galbraith käyttää muun muassa Yhdysvaltain puolustusministeriön ja asevoimien liittoa, joka kykeni hankkimaan kylmän sodan aikana huomattavan vallan ja taloudelliset resurssit. Tämä ei olisi onnistunut ilman voimakkaasti tunteisiin vetoavaa iskulausetta ”Pahan valtakunta”.

Ympäristösektorin valtaklusteriin kuuluvat:

- Euroopan yhteisöjen komission ympäristöpääosasto;
- ympäristöministeriö;
- ympäristöasioihin profiloituneet poliitikot;
- alueelliset ympäristökeskukset;

- kunnallinen ympäristöhallinto;
- ympäristöasioiden parissa työskentelevä tiede- ja asiantuntijayhteisö;
- ympäristöjärjestöt;
- ympäristötuoteteollisuus.

Näiden tahojen oletetaan edistävän ympäristöasioiden eteenpäinvientiä yhteiskunnassa. Näillä kaikilla tahoilla on intressiä korostaa ympäristöasioiden merkitystä ja tukea valtarakennetta, koska se antaa olemassaolon oikeutusta, arvostusta ja resursseja.

Ympäristösektorin valtaklusterin iskulause on eri muodoissa esiintyvä uusi ”Tuntematon uhka!”

Uhkien hahmottaminen ja suuruusluokkien arviointi ei kiinnosta klusteria eikä myöskään tiedotusvälineitä. Iskulause menettäisi tehonsa ja aihe kiehtovuutensa, kun uhka ei olisikaan tuntematon. Tällainen hahmottaminen vähentäisi klusterin valtaa ja järkyttäisi sen rakenteita.

Pelko onkin erittäin tehokas keino ihmismassojen manipuloinnissa ja vallan rakentamisessa. Noitavainot ja erilaisten totalitaaristen liikkeiden valtaannousut ovat tästä historiallisia esimerkkejä.

Toinen keskeinen elementti ympäristöalan valtaklusterin markkinointityössä on hurskastelu kestäväällä kehityksellä.

Ympäristöministeri Enestam sanoi ruoppaustoimintaa koskevaa hallinnollista ohjetta koskevassa tiedotteessa: ”Ohjeen soveltaminen johtaa ympäristön kannalta kestäviin menettelyihin, koska muutakaan vaihtoehtoa meillä ei ole.” Ympäristöministeriön käsityksen mukaan kestävä kehitys uhkaa erityisesti käytön loppumisen ja hajoamisen myötä ympäristöstämme katoava tributyylitina. Jostain syystä uhka on akuutti juuri silloin, kun siitä mitätön osa on paikasta toiseen siirrettävässä ruoppausmassassa. Mistä tämä järjettömyys voi johtua?

Valtateoreettisesti asia on päivänselvä. Kun ohje tulkintoineen ei perustu mitattavaan ympäristövaikutukseen ja raja-arvot on valittu siten, että ne ylittyvät kaikkialla inhimillisen toiminnan piirissä, syntyy valtapääomaa. Ministeri voi käyttää tätä valtapääomaa taistellessaan puolueelleen tärkeistä asioista niiden kanssa, joille tuotannolliset työpaikat ovat tärkeitä. Hallinto tutkimusinstituutteineen voi käyttää valtapääomaa alistaessaan muita tahtoonsa ja taistellessaan resursseista.

Klassisen valtateorian mukaan puristetaan sieltä, mistä tuntuu kipeimmin. Vuosaaren sataman kautta tulee kulkemaan viidennes Suomen ulkomaankaupasta. Helsingin sataman oli alistuttava kohtuuttomaan sedimentin käsittelyratkaisuun, koska asian riitauttaminen olisi merkinnyt hankkeen upottamista loputtomaan lupaprosessiin. Ympäristöhallinnon valta-asemaa vahvisti se, että samalla olisivat uponneet Helsingin suunnitelmat kaupunkirakenteen uudistamiseksi.

Suomen valtion talousarviossa vuodelle 2005 ympäristöministeriölle budjetoidaan muuhun kuin asumisen tukemiseen noin 250 miljoonaa euroa. Talousarvion loppusumma on noin 38 miljardia euroa. Valtio investoi siis ympäristöasioiden hallintoon ja hoitoon alle prosentin menoistaan. Tämä tietysti heijastaa myös suomalaisen yhteiskunnan konkreettisia prioriteetteja.

Esimerkki: Juomavesiriski

Pääkaupunkiseudun Vesi Oy teetti äskettäin selvityksen Päijänne-tunnelin kautta pääkaupunkiseudulle tulevan veden laatuun kohdistuvista riskeistä Suomen Ympäristökeskuksella. SYKE onnistuikin kartoittamaan 101 veden laatuun kohdistuvaa riskiä. Tutkimuksen tuloksista järjestettiin tiedotustilaisuus ja ne saivat runsaasti huomiota tiedotusvälineissä. Muun muassa MTV3:n uutisshow'n ankkuri maisteli ruudussa juomaveden kohdistuvien riskien kammottavuutta ja puistatteli päätään asiaan kuuluvasti.

Minkälaisia tunteita kyseinen uutinen herätti?

- "Tuntematon uhka!";
- Ympäristöviranomaiset (SYKE) ovat tilanteen tasalla;
- Ympäristöviranomaiset (SYKE) pitävät ihmisten puolta epämääräisiä saastuttajia ja operaattoreita vastaan.

Kun vesiyhtiö tilasi tutkimuksen, se pyrki todennäköisesti selvittämään seuraavan kaltaisia asioita:

- Mitä aineita ja kuinka paljon on päässyt tai voi päästä maahan?
- Minkälaisina pitoisuuksina aineet voivat suotautua Päijänne-tunneliin?
- Minkälaisina pitoisuuksina aineet saapuvat puhdistamolle?
- Mitä tapahtuu laboratorioissa ja puhdistamolla?
- Onko todellisia käyttöveden laatuun kohdistuvia riskejä, minkä tyyppisiä ja kuinka suuria?
- Onko tarvetta uusiin riskinhallintatoimiin?
- Miten suojan taso on muuttunut suhteessa aiempaan tilanteeseen, jossa vesi otettiin Vantaanjoesta?

Tätä kysymysketjua koskeva alustava suuruusluokka-analyysi ei ole vaikeaa. Ajatellaan esimerkiksi, että pohjaveteen on päässyt liuottimia, jotka näkyvät alueen kaivoissa juomaveden ohjearvot kymmenkertaisesti ylittävinä pitoisuuksina. Jos tällaista vettä suotautuisi 3 litraa sekunnissa tunneliin, jonka virtaama on 3000 l/s, haitta-ainepitoisuus on pudonnut sadasosaan ohjearvosta jo ennen saapumista puhdistamolle.

Vesiyhtiön tilaama työ on osa tyypillistä vastuullisen organisaation riskienhallintaa. Työ tilattiin Suomen ympäristökeskukselta osittain siksi, että uudessa ympäristönsuojeluasetuksessa sille ja erälle muille valtion instituutiolle on annettu puolivirallinen status.

Ympäristöhallinnon ja ympäristökysymysten vaikutus on käytännössä kuitenkin huomattavan suuri, etenkin yhteiskunnan kehittämisessä. Taustalla näyttää olevan erinomainen strategia. Sen mukaan ympäristöasioita edistetään muiden kustannuksella käyttäen aseena pelkoa ja hurskastelua. Hallinto keskittyy vallan rakentamiseen ja käyttöön.

Pelkästään kuntien ja teollisuuden ympäristönsuojelumenot ovat Kuntaliiton ja Tilastokeskuksen selvitysten mukaan noin miljardi euroa vuodessa. Muiden kuin teollisuusyritysten toiminnanharjoittajien, kuntien omistamien yhtiöiden tai valtion tuotannollisten organisaatioiden kustannukset eivät ole tässä mukana. Mukana eivät ole myöskään epäsuorat kaavoituksesta, ympäristönsuojelusta ja luonnonsuojelusta aiheutuvat kustannukset. Esimerkiksi uuden energiatuotanto- ja siirtokapasiteetin rakentamisen ongelmat heijastuvat suoraan kuluttajien maksamaan energian hintaan.

Vallan välineet ja lähteet

Ympäristösektorin valtaklusterin ytimessä olevalla EU-komission ympäristöpääosastolla ja ympäristöministeriöllä on hallussaan Galbraithin valtateorian mukaisia merkittäviä vallan toimeenpanon välineitä: poliittisia persoonallisuuksia (Weberin karismaattisia demagogeja), omaisuutta sekä organisaatioita. Ytimeen kuuluu myös huomattavat vallan lähteet eli keinot alistaa toiset tahtoonsa. Ydin voi hyödyntää ansaittua valtaa (keppiä), korvaavaa valtaa (porkkanaa) ja ehdollista valtaa (mahdollisuuksia muuttaa uskomuksia).

Suomen ympäristöministeriön ja ympäristöhallinnon johtotehtävissä on vaikuttanut karismaattisia henkilöitä, jotka ovat esiintyneet julkisuudessa monissa myönteisiksi koetuissa yhteyksissä. Kova valtakoneisto peittyi poliittiseen persoonallisuuden ja karisman taakse vähän samaan tapaan kuin Juan ja Eva Peronin Argentiinassa.

Ympäristöhallinnon merkittävin vallan lähde ja varsinainen Maon kiväärin piippu on uudesta ympäristönormistosta ja laajentuneesta harkinnanvallasta lähtevä mahdollisuus tuhota toisten työtä ja aiheuttaa toisille raskaita taloudellisia seurauksia. Tätä mahdollisuutta pyritään jatkuvasti laajentamaan käyttäen hyväksi kestävän kehityksen ideologiaa.

Samalla tarjotaan porkkanaa. Tunnustamalla synnit ja alistumalla ympäristöhallinnon määräämiin toimenpiteisiin pääsee kehuskelemaan omalla erinomaisuudella. Kun raha kirstuun kilahtaa, niin sielu kiirastulesta taivaaseen vilahtaa.

Ympäristöalan valtaklusterin vallankäytön ei olisi nykyisessä laajuudessa mahdollista ilman sisäisesti vahvaa organisaatiota. EU-komissio on tunnetusti autoritääriäinen ja kurinalainen organisaatio, josta saa potkut arvostelemalla sitä sisältä päin. Suomen viimeaikaiset ympäristöministerit ja hallinnossa valtaa pitänyt verkosto opettelivat kovan vallankäytön ja massamanipulaation menetelmät jo opiskelijapolitiikassa. Tämä tietotaito on sittemmin jalostunut poliittisessa toiminnassa laajemmissa ympyröissä /22/.

Ympäristöhallinnon sisällä ihmisillä on hyvinkin erilaisia ja jopa poliittisesti epäkorrekteja ajatuksia ympäristökysymyksistä ja hallinnollisista menetelmistä. Organisaatio on kuitenkin alistettu edistämään yksipuolisesti tulkittua kestävän kehityksen ideologiaa. Keinot hallinnon omien tavoitteiden edistämiseen ja poikkeavien ajatusten julkitulon tukahduttamiseen tunnetaan hyvin. Ne vaihtelevat julkisista tunnustuksista, ylentämisestä ja haastavien tehtävien jakamisesta tehtävien karsimiseen, sulkemiseen kollegiaalisen toiminnan ulkopuolelle ja nöyryyttämiseen /17/.

Suomessa ympäristöalan tiede ja asiantuntijayhteisön ytimessä oleva Suomen ympäristökeskus on yksi keskeinen toimija ympäristönormiston kehittämisessä ja täysin riippuvainen ympäristöministeriön rahoituksesta. Tällaisessa asetelmassa on luonnollista, että toiminta ja tutkimuskohteet painottuvat valtarakennetta tukevan tiedon tuottamiseen ja yhteisen asian markkinointiin.

Ympäristöministeriön kannalta on tarkoituksenmukaista, että esimerkiksi ympäristölupaprosessien toteutumista koskeva seurantatutkimus annetaan ilman kilpailua Suomen ympäristökeskukselle. Kun pannaan pukki kaalimaan vartijaksi, voidaan olla varmoja tuloksesta.

Toki ympäristöalan tutkimus-, kehitys- ja asiantuntijatoimintaa harjoitetaan myös ympäristöhallinnon ulkopuolella. Ympäristöhallinnon keskeinen asema ympäristöalan tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoittajana mahdollistaa myös vaikuttamisen ulkoisten selvitysten kohdentamiseen ja selvitysten tekijöihin. Kilpailutilanteessa tämä ymmärretään hyvin. Siispä myydään sitä, mitä asiakas haluaa. Jos rahoittajia on useita, tarjotaan sitä, mikä sopii kaikille.

Flyvbjergin /16/ keskeisiä valtateesejä ovat:

- Valta määrittelee rationaalisuuden;
- Rationaalisuus riippuu asiayhteydestä, rationaalisuuden asiayhteys on valtaa ja valta hämärtää rationaalisuuden ja rationalisoinnin välisen rajan;
- Rationaalisuutena esitetty rationalisointi on vallankäytön keskeinen strategia;
- Mitä suurempi valta, sitä vähemmän rationaalisuutta.

Nämä teesit ovat varsin osuvia Suomen ympäristöpolitiikassa yleensä ja tributyylinäkysymyksessä erityisesti. Kun julkishallinnon asiantuntijainstituutteja käytetään rationalisoimaan poliittisia päämääriä ja hallinnollisia päätöksiä, niistä tulee valtakoneiston propagandaosastoja. Tämä rooli on tietenkin ristiriidassa niiden alkuperäisen tarkoituksen kanssa.

Ympäristöhallintoon, ympäristöasiantuntijoiksi ja ympäristötuoteteollisuuden pariin on kuitenkin hakeutunut jo lähtökohtaisesti näistä ympäristöasioista kiinnostuneita ihmisiä. Klusteri on tuottanut alalle valtaa, merkitystä ja resursseja. Tämän rinnalla toiminnan arvo- tai järkipohjan romahtamiseen liittyvä hengenahdistus on nieltävissä. Ajatellaan, että tästähän palkka maksetaan.

Ideologia vallanrakentamisen välineenä

Kestävän kehityksen ajatuksesta on meillä Suomessa alettu rakentaa ideologiaa. Kun ideologiasta tulee vallan käytön väline, sillä on taipumus kääntyä itseään vastaan.

Kestävä kehitys on Suomen kestävä kehityksen toimikunnan mukaan maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Päämäärä on tietenkin hyvä, muttei uusi. Valta tulee kuvaan mukaan sanoissa ohjattu yhteiskunnallinen muutos. George Orwellin tuotantoon perehtynyt voisi kysyä, kuka ohjaa ja millä perusteilla.

Kun puhuttiin kestävä kehityksen ekologisesta, sosiaalisesta ja taloudellisesta ulottuvuudesta, ympäristöasiat nostettiin ikään kuin samalle tasolle tai yhtä tärkeiksi, kuin sosiaaliset ja taloudelliset asiat. Tämä siitä huolimatta, ettei ole selvitetty, mikä ympäristöasia ilmastonmuutoksen lisäksi voisi meillä Suomessa uhata nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvän elämisen mahdollisuuksia.

Uusimmissa papereissa näkyy puhuttavan ekologisesti kestävästä, yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisesta ja ihmisen henkisesti uudistuvasta kehityksestä. Ekologisesti kestävä kehityksen painoarvoa pyritään siis edelleen korostamaan nostamalla sen rinnalle taloudellisen ja sosiaalisen ulottuvuuden sijaan kaksi abstraktia käsitettä.

Kestävän kehityksen ekologinen ulottuvuus lähtee oletuksesta, että ihmiskunta ylikäyttää tällä hetkellä luontopääomaa. Suuntaa on muutettava tuotannossa ja kulutuksessa radikaalisti, jotta tuleville sukupolville jäisi vähintään yhtä paljon mahdollisuuksia kuin meillä on ollut. Puhutaan tuotannon ekologisesta tehokkuudesta, immaterialisaatiosta, dematerialisaatiosta, taloudellisen kasvun ja luonnonvarojen käytön irtikytkennästä, rakennesiirtymästä ja hallinnon roolista prosessissa, jota kukaan ei ole konkreettisesti hahmottanut.

Nykyisten ja tulevien sukupolvien elämisen mahdollisuuksien turvaaminen on helposti hyväksyttävissä ja kannatettavissa. Maailmassa on paljon kasvavia ympäristöongelmia, kuten juomavesivarojen hupeneminen, ryöstökalastus ja saastuminen. Elämisen ehtojen silmittömässä loppuun kulutuksessa ei todellakaan ole järkeä. Valitettavasti raja tulee nopeasti vastaan siellä, missä väestönkasvu on kestävämmällä pohjalla, tehtiin meillä Suomessa mitä tahansa. Tie uuteen tasapainoon kulkee kriisin kautta.

Ekoideologian keskeinen myyntihokema on kysymys: ”Mitä tapahtuu, jos miljardi kiinalaista ryhtyy vaatimaan suomalaista elintasoaa?”

Vastakysymyksiäkin voidaan toki esittää. Kiinan pinta-ala on 9 600 000 km² ja väkiluku 1 300 miljoonaa. Saksan pinta-ala on 360 000 km² ja väkiluku 82 miljoonaa. Kiinan väestötiheys (135 henkeä/km²) on vain puolet Saksan väestötiheydestä (228 henkeä/km²). Kiinassa on jo jonkin aikaa harjoitettu syntyvyyden säännöstelyä osana perhepolitiikkaa. Mikseivät kiinalaiset siis voisi järkevästi edeten ajan myötä rakentaa itse itselleen länsimaisen tason kaltaista elintasoaa?

Ympäristöministeriön ekotehokkuusjulkaisu edellyttää meidän vähentävän materiaalien kulutusta kymmenesosaan nykyisestä /47/ ja muokkaavan elämäämme muutenkin. Tämä siitä huolimatta, että fossiilisten polttoaineiden käyttöä lukuun ottamatta elämme materiaalisesti omassa maassamme suurin piirtein kestäväällä pohjalla. Onko tässä järkeä?

Järkeä piilee siinä, että ideologian avulla vallankäyttö voidaan ulottaa paljon laajemmalle kuin asiaperustein. Se hämärtää rajaa tärkeiden ja vähemmän tärkeiden asioiden sekä omien ongelmien ja muiden ongelmien välillä. Ongelmia ei tarvitse konkretisoida, kvantifioida eikä priorisoida. Siirrytään suoraan abstraktilta tasolta vallan käyttöön ikään kuin luontopääoman ylikäyttö olisi kaikenkattavaa ja sitä tapahtuisi kaikkialla.

Vallankäytön kannalta syyllistäminen ja ekoideologian käsittely abstraktilla tasolla on monella muotoa hyödyllistä ja tehokasta. Syyllistäminen pehmentää maaperää. Kun ristiriitatilanteita syntyy, tarvitaan liturgian hallinnassa suvereneja ylipappeja ratkomaan niitä. Mielivallan käytölle avautuu mahdollisuuksia.

Ympäristöministeriö käynnisti syksyllä 2005 ympäristöministerin johdolla kampanjan, jossa se lähti syyllistämään äitejä ja vanhuksia kertakäyttövaippojen käytöstä. Näiden käyttö on kuulemma kestävä kehityksen vastaista. Lisäksi on kerrassaan sietämätöntä, että vaipat ja kuukautissuojat täyttävät kaatopaikkoja.

Erilaisten vaippojen ympäristövaikutuksia on käsitelty liitteessä 6. Ympäristön kannalta on jokseenkin yhdentekevää käytetäänkö kertakäyttövaippoja vai uudelleenkäytettäviä vaippoja, koska jälkimmäisten pesemisessä kuluu energiaa ja syntyy jätevettä. Vaippojen kaatopaikkasijoitus on pieni osa jokseenkin mitätöntä kaatopaikkaongelmaa. Sitä paitsi kertakäyttövaippoja voi myös hyödyntää energiana tai kompostoida.

Ympäristöministeriö on siis lähtenyt syyllistämään pienten lasten äitejä ja vanhuksia mitättömin ympäristön tilaan liittyvin perustein. Se on sivuuttanut kokonaan lasten ja vanhusten hygieniaan ja infektioriskiin liittyvät kysymykset. Myöskään pienten lasten äitien jaksamiselle tai vanhustenhuollosta vastaavien voimavaroille ei ole annettu painoa.

Kampanjallaan ympäristöministeriö onnistui lyömään kaksi kärpää yhdellä iskulla. Se onnistui syyllistämään kaksi kansanosaa, joilla on muutenkin taipumusta syyllistyä. Lisäksi se onnistui muita syyllistämällä kääntämään huomion pois harjoitetun jättopolitiikan käytännön järjettömyyksistä. Syyllistäjän yhden Brysselin matkan aiheuttama ympäristöongelma on samaa suuruusluokkaa kuin ihmisen elinikäisen vaipankäytön ongelma.

Tilanne on nyt Suomessa monessa suhteessa samankaltainen kuin Kekkonen aikana. Tuohon aikaan virallinen ulkopolitiikka oli salatiedettä, jonka hallitsi vain asiaan vihkiytynyt valtaeliitti. Sen kyseenalaistamista pidettiin lähes maanpetturuutena. Oli Moskova-kortti ja uhka uran katkeamisesta niille, jotka rohkenivat kyseenalaistaa valtaeliitin toimet. Ministeri Eino Uusitalo ehdotti YYA-sopimuksen opettamista kouluissa.

Jälkeenpäin monet ovat julkisesti myöntäneet, että kansalliselle edulle ja demokratialle käännettiin selkä. Vallan tavoittelussa ja käytössä mentiin rähmälleen tavalla, joka muistutti paljon enemmän maanpetturuutta kuin vallan kritisointi.

Nyt myös kestävästä kehityksestä ja ympäristökysymyksistä on tehty salatiedettä, jonka ymmärtää vain asiaan vihkiytynyt eliitti. On komissiokortti, jota käytettiin paikallista väestöä ja energiayhtiötä vastaan menestyksellisesti esimerkiksi Kemijärven soiden Natura-hankkeessa ja yritettiin käyttää myös Vuosaari-hankkeessa. On myös suuresta harkintavallasta kumpuava uhka niitä kohtaan, jotka kyseenalaistavat ympäristöhallinnon toiminnan perusteet, menettelytavat tai ratkaisut.

Nyt kestävä kehityksen ideologiaa opetetaan ekopainotteisesti kouluissa ilman minkäänlaista kokonaisuuden hallintaa. Lapsia syyllistetään ja omakohtaiseen analyysiin perustuva itsenäinen kannanmuodostus estetään tarkoitushakuisilla esimerkeillä.

Kun taistolaiset aikanaan marssivat Helsingin ylioppilaspolitiikassa niin sanotun demokraattisen rintaman etujoukkona, niin halusivatko he demokratiaa vai valtaa? Haluavatko ne, jotka nyt kiihkeimmin vaativat muita alistumaan ”kestävään kehitykseen”, itse asiassa kestävä kehitys vai valtaa?

Vallan kasvava pyramidi

Helsingin yliopiston kansainvälisen oikeuden professori Martti Koskenniemi on kiinnittänyt huomiota fragmentaatioon /34/. Hänen mukaansa kansainvälinen oikeus eriytyy eri aloja koskevien oikeusnormien järjestelmiksi. Ne etenevät omaa vauhtiaan ja ovat keskenään ristiriidassa.

Valtio ei olekaan enää yhtenäinen asia, jolla on jokin kanta. Nyt eri viranomaiset edustavat omien erityisalojensa intressejä myös kansainvälisesti, eikä asioita laiteta tärkeysjärjestykseen. Esimerkkinä hän käyttää ympäristölainsäädännön ja talouslainsäädännön ristiriitaa.

Suomeen on perustettu luonnon ja erityisesti sen monimuotoisuuden suojelemiseksi laaja luonnonsuojelun verkosto. Tämän lisäksi meillä suojellaan uhanalaisia eläin- ja

kasvilajeja. Uusimmassa luonnonsuojeluasetuksen liitteeksi suunnitellussa listassa on 1410 uhanalaista eliölajia, joista erityisesti suojeltaviksi ehdotetaan 608 lajia.

Valtaosa uhanalaisista lajeista on täällä levinneisyysalueensa äärirajoilla, siis voimakkaitten luontaisten kannanmuutosten piirissä. Monien lajien esiintymiseen ovat vaikuttaneet muutokset maatalouselinkeinojen harjoittamisessa.

Otetaan esimerkiksi lepakot, jotka ovat uhanalaislistalla. Suomessa lisääntyy ainakin 6 lepakkolajia, havaintoja on 11 lajista. Tiedot lepakoiden elämästä ja liikkumisesta ovat kuitenkin hataria. Ympäristöhallinnon asiantuntijat eivät tiedä onko lepakkopopulaatio kasvussa vai laskussa, eivätkä edes lepakoiden määrän suuruusluokkaa Suomessa. Suojelua vahvistaa kuitenkin EU:n luontodirektiivi ja Euroopan lepakoiden suojelusopimus, johon myös Suomi on liittynyt.

Lepakoiden määrän hahmottamiseksi voidaan ottaa avuksi linnut. Lepakot ovat huomattavasti yleisempiä kuin pöllöt, mutta ehkä harvinaisempia kuin siepot. Tältä pohjalta päädytään arvioon, jonka mukaan Suomen lepakkokanta on miljoonan yksilön suuruusluokkaa.

Erityisesti suojeltavien lajien lista koostuu valtaosin kasveista ja hyönteistä. Lajien esiintymiseen liittyvä tieto on usein puutteellista. Löydöksen avulla voidaan kuitenkin puuttua ihmisten ja organisaatioiden toimintaan varsin laajalti, kuten Matalajärven hentonäkinruoho ja Espoonlahden meriupokaskuoriaista koskevat esimerkit osoittavat.

Halutessaan ympäristöhallinto voisi vahvistaa esimerkiksi lannassa viihtyvän erittäin uhanalaisen särkkälantiaisen kantaa Suomessa tukemalla lammastaloutta. Se voisi vahvistaa monien perhoslajien esiintymistä maksamalla perinnemaatalouteen liittyvästä luonnonhoitotyöstä. Mutta miksi se menettelisi näin? Jos uhanalaisia lajeja on 1400, esiintymisalueita on keskimäärin 10 000 lajia kohti ja esiintymisalue suoja-alueineen on keskimäärin 2 hehtaaria, valtaa voi käyttää teoriassa 28 miljoonan hehtaarin alueella (alueista toki osa on päällekkäin).

Infrastruktuuri-, yhdyskunta- ja investointihankkeet kohdistuvat vuosittain alle promilleen Suomen pinta-alasta. Kun ympäristöhallinto on järjestänyt yksittäiset eliöt, luontotyyppiesiintymät, kulttuuriperinnön, maisemat, geologiset muodostumat yms. infrastruktuuri-, yhdyskunta- ja investointihankkeiden ongelmiksi, se on varsin tehokkaasti miinoittanut koko maan. Se on taitavalla silmäkääntötempulla hankkinut paljon maan omistajalle, kaavoittajalle, tuotannolliselle organisaatiolle ja investoijalle kuuluvaa valtaa perustein, joilla ei ole mitään tekemistä Suomen uhanalaisten lajien kantojen eikä paljon muunkaan kanssa.

Samalla tavalla jätehierarkia ja jätemääritelmä ovat abstrakteja rakennelmia, jotka eivät kestä konkreettista tarkastelua. Niiden avulla ympäristöhallinto on kuitenkin hankkinut kunnille ja yrityksille kuuluvaa ratkaisuvalltaa jätteeksi määrittelemänsä materiaalin käsittelyn ja käytön suhteen. Mankkaan kaatopaikka vaaditaan suljettavaksi 14 miljoonan euron kustannuksilla, mutta mitä tällä konkreettisesti saavutetaan suhteessa nykytilanteeseen?

Ympäristönsuojelulain käyttöä kohtuuttoman vallankäytön välineenä suhteessa yrityksiin, kuntiin ja tuotannollisiin organisaatioihin on jo edellä käsitelty. Ympäristöhallinnon pilaantuneiksi tulkitsemia maa-alueita on löytynyt 20 000 ja puhdistamisen hinnaksi on arvioitu miljardi euroa. Lisää löytyy tietysti etsimällä. Milloin on kysymys todellisista ympäristöuhista ja minkä suuruisia nämä ovat?

Ympäristö on likaantunut aikanaan, kun Suomen hyvinvoinnin perustaa on rakennettu. Yhteiskunta on hyötynyt laillisesta toiminnasta työn, toimeentulon ja verojen muodossa. Jos me nyt koemme tilanteen jossain ongelmalliseksi, niin eikö olisi yhteiskunnan asia siivota jäljet? Onko vastuun säilyttämisessä kokonaan maanomistajan tai investoijan harteille mitään muuta perustetta kuin valta?

Niin sanotuista melu- ja valosaasteista on tulossa yksi uusi tapa ulottaa vallan piiriä ja lisäkustannuksia olemassa olevaan toimintaan. Kaupungit ovat ensin syntyneet työn ja tuotannollisen toiminnan ympärille. Nyt tästäkin asiasta on tulossa ohjeistoa, joka ei ole missään suhteessa valittuun suojan tasoon tai luonnon omiin ilmiöihin.

Maa- ja metsätalouden kohdalla vyörytys on vasta alussa. Meillä on esimerkiksi tuhatvuotiset perinteet karjataloudesta, mutta ei juuri havaintoja ympäristöhaitoista. Nyt ympäristönsuojelulakia ollaan ulottamassa karjan laiduntamisen rajoittamiseen, siis maatalousväestön alistamiseen.

Rakennus- ja kulttuuriperinnön sekä maisemansuojelu on myös alkanut saada utoja muotoja. Keskushallinnon byrokraatit luovat erilaisia kansallisia ja kansainvälisiä kohdelistoja. Tämän jälkeen omistajat ja kunnat joutuvat huomaamaan, että heidän mahdollisuuksiaan omien asioiden hoitamiseen on rajoitettu, mutta kustannusvastuita on lisätty. Ympäristöhallinto määrää, mitä saa tehdä ja mikä on hinta. Esimerkkinä voidaan käyttää vaikkapa Helsingin Makkaratolona tunnetun kiinteistön saneerausta. Makkaran eli pysäköintitason reunaulokkeen suojelu ei ollut edes listoilla, mutta museovirasto määräsi hankkeen puitteet ja hinnan.

Myös tavallisten ihmisten oikeuksia on ryhdytty rajoittamaan. Kesämökkien rakentamiseen ja käyttöön liittyy lisääntyvässä määrin rajoituksia ja byrokratiaa. Ympäristöhallinto on esimerkiksi alistanut mökkiläisiä hankkimaan käymäläjätteittensä käsittelyyn ratkaisuja, jotka eivät toimi ja ovat lisäksi terveydelle vaarallisia. Miten me olemme voineet tulla vuosisatoja toimeen puuseen ja sitäkin alkeellisempien ratkaisujen varassa?

Vallankäyttö ollaan ulottamassa myös jokamiehen oikeuksiin. Partioliikkeellä ja suunnistuksella on satavuotiset perinteet. Luonnossa liikkumista on lähdetty yksipuolisesti rajoittamaan ainakin pääkaupunkiseudulla.

Uuden tilanteen kehittymistä voidaan kuvata oheisella vallan pyramidilla. Suomalaiset poliitikot, viranomaiset ja tutkijat ovat ensin olleet puskeissa kestävä kehityksen ekopainotteisesta ideologiasta lähteviä rakenteita kansainvälisiin sopimuksiin ja EU-politiikkaan. Sen jälkeen nämä rakenteet toimivat Suomessa eräänlaisina Troijan puuhevosina.

Suomessa ympäristöhallinnon ylätaso tulkitsee ensin kansainväliset sopimukset ja EU-politiikan omista lähtökohdistaan ja sotkee asiaa lisää itse kehittämillään teoreettisilla periaatteilla. Tämä heijastuu suoraan lainsäädäntövalmisteluun, lakia alemmpitasoisen normiston kehittämiseen ja ohjeiston laadintaan. Muiden oikeudet ja ympäristöpolitiikan yhteiskunnalliset vaikutukset voidaan sivuuttaa, kun asioista on jo kansainvälisellä tasolla päätetty.

Paikallistasolla ympäristöhallinnolla on käytössä laajat itsenäiset harkintamahdollisuudet koskien mitä moninaisimpien käytännön asioiden ratkaisua. Useimmille ympäristöviranomaisille ekoideologia kuitenkin sopii ja harkintavalta maistuu. Toisaalta harva uskaltaa tehdä ministeriön ohjeen tai vallitsevan ajattelun vastaista päätöstä, vaikka laki sen

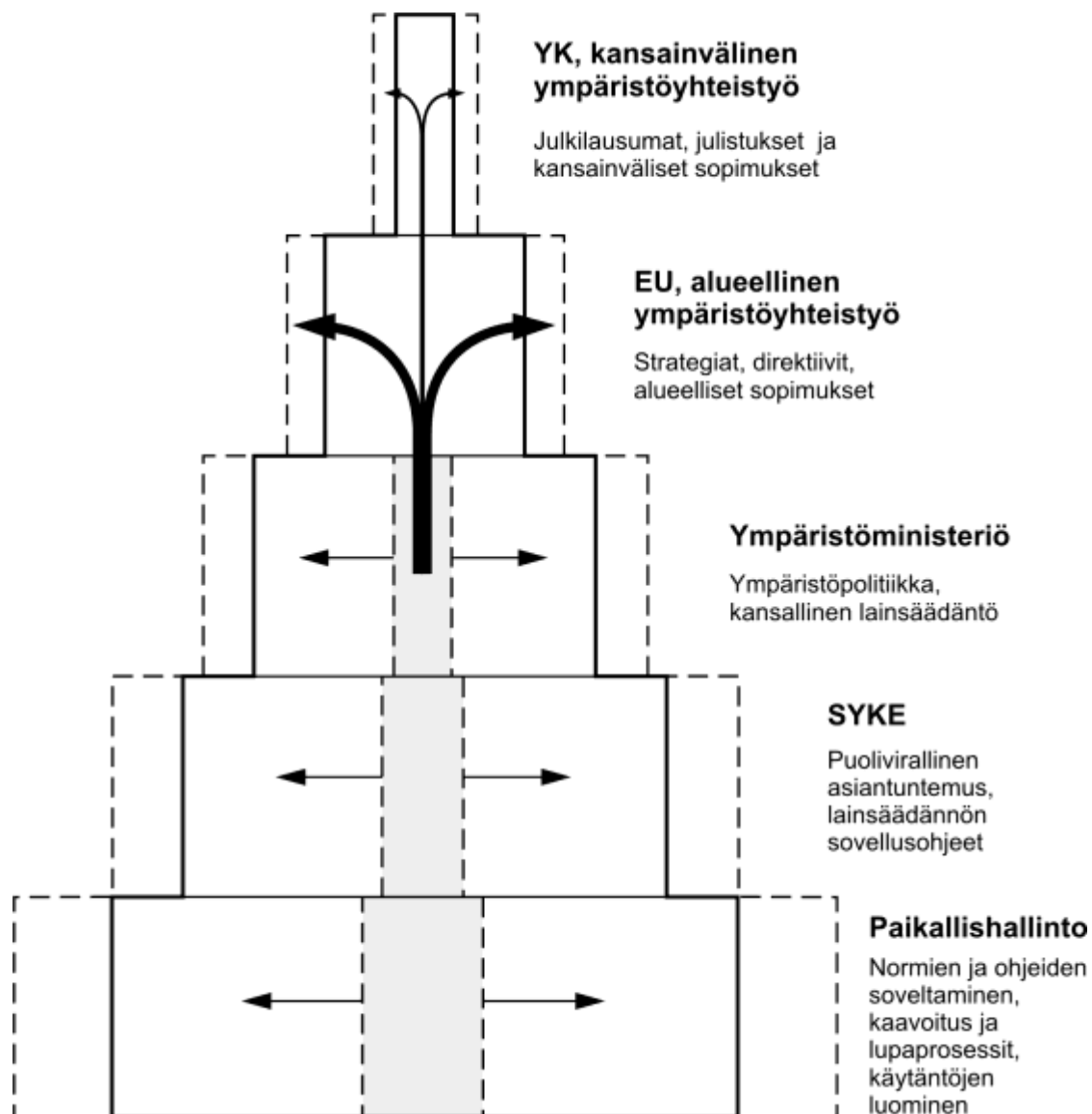
mahdollistaisi ja alueen etu sitä vaatisi. Helpompaa on heittäytyä tyhmäksi ja lähteä siitä, että asia on ylempänä ajateltu.

Aiemmin ympäristöasioita käsiteltiin konkreettisista lähtökohdista kolmella kansallisella tasolla. Nyt käsittelytasoja on viisi ja lähtökohta on abstrakti, jopa ideologinen. Valtaklusteri manipuloi tietoa ja hyödyntää peliteoreettista asemaansa kaikilla tasoilla.

Asioiden suuruusluokkien ja ratkaisujen yhteiskunnallisten vaikutusten käsittelyä vältetään tietoisesti, koska järjen käyttö vähentää vallan käytön mahdollisuuksia.

Sinisilmäisestä Suomi-neidosta on tullut ympäristöalan valtaklusterin kourissa kuin syöttöhanhi. Ylhäältä kurkkuun tungetaan omien poliitikkojemme ja virkamiestemme myötävaikutuksella strategioita, tavoitteita ja direktiivejä. Alaspäin survottaessa asioita paisutellaan, sotketaan ja niihin liitetään omia tulkintoja. Hanhen olo kurjistuu ja maksa rasvoittuu. Mutta klusteri nauttii vallan herkkua aiempaan verrattuna kertaluokkaa enemmän.

Kuvio on niin häikäisevä, että sitä kannattaa analysoida myös toisesta näkökulmasta.

Kuva 5.1. Ympäristöhallinnon vallan kasvava pyramidi.

Valtaa paisuttava kierre

On helppoa ajatella, että ympäristöbyrokraatit ovat omasta asiastaan innostuneita kapea-alaisia teoretikkoja, jotka eivät ymmärrä yhteiskunnan kokonaisedusta mitään. Valitettavasti tällainen ajattelu ei johda pitkälle. Varsinkin hallinnon yläpäässä työskentelevät henkilöt ovat kukin omalla tavallaan lahjakkaita ihmisiä, jotka ovat valikoituneet tehtäviinsä osin sillä perusteella, miten taitavasti he ovat työssään edistäneet ympäristösektorin tai puolueensa asiaa yhteiskunnassa.

Oheiseen kuvaan (5.2) on hahmoteltu elementtejä, jotka ovat mahdollistaneet ympäristöhallinnon vallan ulottamisen paljon laajemmalle, kuin mitä yhteiskunnan ympäristöpanostuksen perusteella voisi kohtuudella olettaa.

Vallan ytimessä on siis Suomessa ympäristöhallinnon kurinalainen organisaatio sekä toiminta-ajatus (kestävän kehityksen ekopainotteinen ideologia). Hallintoon kuuluu ympäristöpolitiikka, strateginen suunnittelu, johtaminen ja resurssien allokointi, lainsäädäntövalmistelu, kansainvälinen yhteistyö, lupaprosessit ja toiminnanharjoittajien valvontaan liittyvät tehtävät, tutkimus- ja asiantuntijatehtävät, tiedotus, ympäristöinvestoinnit ja ympäristöhoitotyö.

Tämänkaltaiset vallankäytön instrumentit kuuluvat vallitsevan yhteiskunta-ajattelun mukaan sektorihallinnon piiriin. Ongelma on toiminta-ajatuksessa ja vallan maksimoinnissa, joka tapahtuu laajenevan kierteen muodossa.

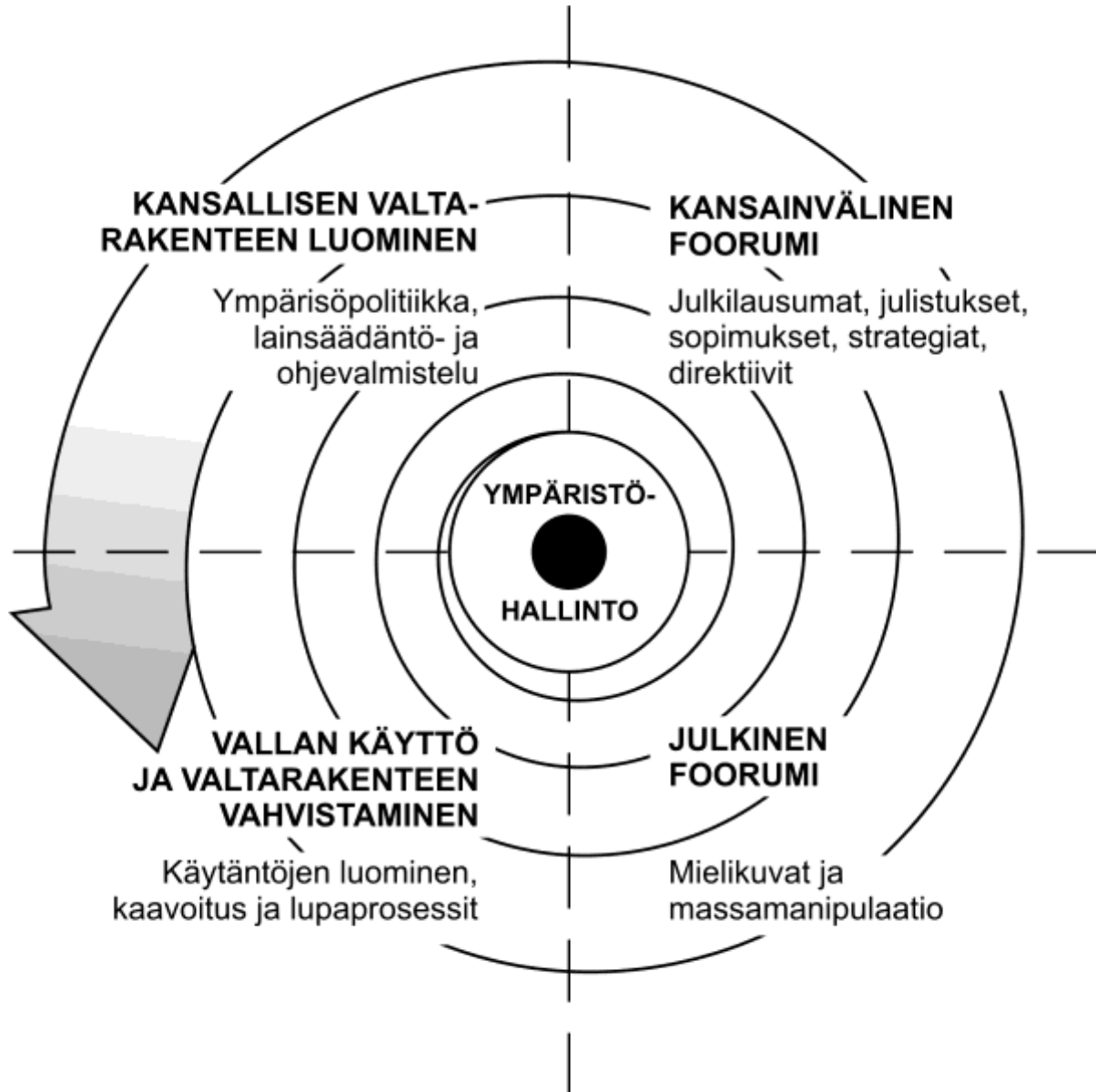
Kansainvälisen ympäristöyhteistyön sektorissa lähdetään liikkeelle asiantuntijayhteisön ja virkamiesten konferensseista, joissa käsitellään usein maailmanlaajuisesti tärkeitä ympäristökysymyksiä, kuten ilmaston muuttumista, biodiversiteettiä ja vesiongelmia. Kaikkein merkittävimpiin konferensseihin osallistuu myös EU:n päättäjiä ja ministeritason poliitikkoja. Näissä laaditaan yleensä pyöreitä julkilausumia ja julistuksia.

Tärkeissä kysymyksissä solmitaan sopimuksia, joilla on kansainvälisoikeudellista painoa. Euroopan unionin ympäristöpolitiikassa kyseiset julkilausumat ja sopimukset ovat kestävän kehityksen ideologian, intressiristiriitojen, poliittisten realiteettien, ydineuroopan mielikuvailmaston ja kauppapolitiikan ohella peruselementtejä.

Politiikan muodostamista Euroopan maiden hyväksi vääristää se, että keskeisten pelureitten, siis komission ympäristöpääosaston, ympäristöministerien, europarlamentin johtavien ympäristöpoliitikkojen, eri maiden ylimpien ympäristövirkamiesten ja näitä kaikkia lähinnä olevien asiantuntijoiden intressit ovat samansuuntaisia. Henkilökohtainen tuntuma konkreettisiin ympäristökysymyksiin, niiden suuruusluokkiin ja erityisesti muuhun yhteiskunnan toimintaan on heikko. Houkutus oman valtarakennelman luomiseen ja vahvistamiseen on sen sijaan vahva.

Itse asiassa Euroopan kokonaisuus voi olla EU:n sisäisen valtopolitiikan kannalta jopa epärelevantti. Kun Lissabonissa Euroopalle asetetut kilpailukykytavoitteet ovat karanneet käsistä, on monella taholla havahduttu pohtimaan, olisiko EU:n ympäristöpolitiikalla tähän jotain osuutta. Unionissa on keksitty vastata, että kilpailukykyä voidaan edistää tehokkaalla ympäristöpolitiikalla. Unionin tulee edistää ympäristömyönteisiä innovaatioita liittyen esimerkiksi betonirakenteiden saneeraukseen ja autojen älykkyyteen, sekä kieltää ekologisesti haitalliset tuet ja muut kuin vesiohenteiset maalit.

Lähdetään siis puhumaan aidanseipäistä, vaikka pitäisi puhua aidasta. Ikivanhoja teemoja kytetään kestäväan kehitykseen, vaikkei niillä ole asian kannalta merkitystä. Kysymys harjoitetun ympäristöpolitiikan vaikutuksesta kilpailukykyyn väistetään poliittisesti korrektilla fraasilla.

Kuva 5.2 Ympäristöhallinnon vallan laajeneva kierre.

Euroopan unionin ympäristöpolitiikka lähtee yleisistä strategioista ja konkretisoituu sitoviksi direktiiveiksi eli lainsäädäntöohjeiksi. Poliittikkaa muodostettaessa käytetään hyväksi ja luodaan myös erilaisia periaatteita, joita voi kutsua myös markkinointi-iskulauseiksi. Suomalaisilla on ollut oma aktiivinen roolinsa EU:n ympäristöpolitiikan ja säädösten valmistelussa.

EU:n ympäristöpolitiikalle on tyypillistä suuruusluokkien hämärtäminen, konkretian puute ja ennen kaikkea päällekkäisyys. Esimerkiksi tuotelähtöistä ympäristöpolitiikkaa viedään eteenpäin vanhojen kielto- ja määräyspohjalta laadittujen kriteerien päälle ilman minkäänlaista käsitystä siitä, mikä on tärkeää. Samoja tavoitteita esiintyy useissa ohjelmissa ja säädöksissä.

EU:n ympäristölainsäädäntö koskee suurelta osalta kysymyksiä, jotka rajoittuvat kunkin maan omalle alueelle. Tällainen on esimerkiksi jätekysymys.

Ovatko unionin poliitikot, virkamiehet ja tuomarit todella niin ihastuneita illuusion omasta ylivoimaisesta ajattelukyvyystään, etteivät näe, että konkreettisiin ja monimutkaisiin paikalliskysymyksiin norsunluutornista tarjottu ohjaus on tasoltaan ala-arvoista ja vaikutuksiltaan haitallista?

Vaihtoehtoinen selitys on siinä, että he sivuuttavat läheisyysperiaatteen (julkisen vallan päätökset pitäisi tehdä mahdollisimman lähellä ihmistä ja byrokratiassa käsitellä mahdollisimman alhaisella tasolla) vallanhimossaan.

Komission ympäristöpääosaston puolustukseksi on toki todettava, että se on ollut kovassa paineessa. Kaikkien jäsenvaltioiden ympäristöviranomaiset ja ministerit ovat halunneet puskea omia ajatuksiaan ja järjestelmiään kontribuutioksi EU-politiikkaan. Myös ympäristöjärjestöt ovat olleet aktiivisia. Mitä edellytyksiä yksittäisellä byrokraatilla on väentää asioita oikealle uralle, kun lähipiiri ei tätä tahdo?

Silti moninkertaisen, ristiriitaisen ja paikallisiin asioihin puuttuvan ympäristölainsäädännön strategia lienee EU-komission ympäristöpääosaston omia keitoksia. Komissioon on valikoitunut eri maista byrokraattisen vallanrakentamisen huippuammattilaisia. Heitä johtamaan on komissaareiksi valikoitunut armoitettuja demagogeja ja poliittisen vallankäytön mestareita.

Valtarakenteen kannalta massiivinen, tulkinnanvarainen, päällekkäinen ja osin ristiriitainen lainsäädäntö on tietenkin hyödyllistä. Teit niin tai näin niin aina väärin päin. Jäsenmaa tai toimija jää komission mielivallan armoille ainakin niin pitkäksi aikaa, kunnes hallintotuomarit ovat ratkaisseet asian omista lähtökohdistaan EY-tuomioistuimessa. Moninkertainen lainsäädäntö on hankala purkaa, mikä myös on valtarakenteen intressissä.

Nyt EU:ssa ryhdytään panemaan kuriin myös muiden luonnonvarojen käyttöä. Menetelmiksi on tarjottu ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyneitä keinoja:

- 1) Informaatio-ohjausta (ilmoitusvelvollisuudet, ympäristöjärjestelmät);
- 2) Sertifiointia, verifiointia ja ympäristömerkkejä (mielikuvaohjausta);
- 3) Vähennystavoitteita (vertaa jätteen kierrätystavoitteet);
- 4) Taloudellista ohjausta (verotus);
- 5) Lainsäädäntöohjausta (normit);
- 6) Luonnonvarakauppaa (vertaa hiilidioksidikiintiöt ja päästökauppa).

Tässä maat ja toimialat pannaan kilpailemaan keskenään omien intressiensä puolesta. Komissio päättää vaa'ankieliasemassa, ketkä ovat voittajia ja ketkä häviäjiä, joskin suurten maiden intressit joudutaan ottamaan huomioon. Komission valta kasvaa kuitenkin kokonaislukukertoimella.

Kun jätteen määritelmä aikanaan läpäisi EU:n päätöksentekokoneiston, määritelmän ongelmat osana säädösrakennetta muuttuivat kauppatavaraksi. Komissiolla on lainsäädäntöaloitteiden

tekemisessä monopoli ja siksi sen on saatava ongelmien korjaamisesta korvaus jonkinlaisen lehmänkaupan muodossa. Tämä tulee luonnollisesti sitomaan korjausta ajavien tahojen resursseja ja poliittista pääomaa.

Ei EU:n päätöksentekojärjestelmästä tietenkään mene läpi mitä tahansa. Ympäristöpääosaston ehdotuksiin liittyy muun muassa paljon julkista keskustelua, direktoraattien välistä konsultaatiota sekä ministerineuvoston ja europarlamentin käsittelyjä. Edunvalvojat kaivavat omalta kannaltaan esiin ehdotusten ongelmia. Ehdotuksiin voi liittyä voimakkaita kansallisia intressejä. Säädösesitysten valmisteluprosessissa sisältö yleensä pehmenee.

Komission ympäristöpääosastolla on huomattavat resurssit informaation tuottamiseen ja manipulointiin. Ympäristöjärjestöt ovat sille myös arvokkaita liittolaisia. Kun teollisuuden ja ympäristöjärjestöjen välillä on väistämättä näkemuseroja ja intressiristiriitoja, se voi hyödyntää vaa'ankieliasemaansa oman valtansa rakentamiseksi. Kun jäsenvaltioiden välillä on intressiristiriitoja, se voi myös operoida keskiössä ja käyttää jo hankkimaansa valtaa vastaan hangoittelleen jäsenvaltion alistamiseksi tukemaan omia tavoitteitaan.

Toisin sanoen, kun komissio sanoo kuuntelevansa aiempaa herkemällä korvalla kansalaismielipidettä ja kansalaisjärjestöjä, sillä voi olla ketunhantä kainalossa. Esimerkiksi Greenpeacen ja paikallisten luontojärjestöjen ohjelmat ja kirjelmät näyttävät tosiaan menevän osastolla suoraan käsittelyyn. Kuunnellaanko komission ympäristöpääosastolla yhtä herkällä korvalla esimerkiksi maanomistajia, syrjäseutujen pienyrittäjiä, työttömiä tai niitä, jotka varoittavat ylisäättelyn vaaroista?

Euroopan unionin valtapyrkimysten kannalta suomalaisten poliitikkojen ja virkamiesten aktiivisuus ympäristöasioissa on monella tavalla hyödyllistä:

- Puskiessaan ekoideologiaansa ja maailmanparannuspyrkimyksiään EU-politiikkaan he samalla rakentavat EU:n valtaa;
- EU-lainsäädäntöä luotaessa maailmanparantajat muodostavat vastapainoa käytännönläheisemmille tai omia etujaan ajaville, jolloin EU-komissio pääsee paremmin operoimaan keskiössä;
- EU-lainsäädäntöä implementoitaessa aktiivisimmat asettuvat luonnollisesti mallioppilaan rooliin tukien näin EU:n pyrkimyksiä;
- Kun alistuu, tulee alistetuksi. Edustajiensa välityksellä kuuliainen Suomi soveltuu hyvin koekaniiniksi ja maksumieheksi EU:n rakentaessa valtaansa. Vallan tai maksajan osan ulottaminen esimerkiksi Italiaan tai Ranskaan edellyttää kovempaa työtä ja onnistuu paremmin, kun läpimurto on ensin tehty muualla;
- Tuodessaan valtakunnan sisäisiä kiistakysymyksiä EU:n käsittelyyn ja ratkaistavaksi suomalaiset tarjoavat sille lisää valtaa ja mahdollisuuksia paaluttaa uusia reviierejä periaatteessa kansallisen päätöksenteon piiriin kuuluvissa asioissa.

Kansallisella tasolla valtarakenteen luominen tapahtuu pitkälti ympäristöpolitiikan ja lainsäädäntötyön kautta. Euroopan Unionin ympäristöpolitiikka on tässä pohjana ja direktiivit lähtökohtana. Kuviot ovat monessa suhteessa samankaltaisia kuin unionissa.

Ympäristödirektiivit jättävät yleensä merkittävästi kansallista liikkumavaraa. On maita, jotka ovat käyttäneet tätä liikkumavaraa taitavasti hyväkseen kehittäessään omiin lähtökohtiinsa soveltuvaa lainsäädäntöä. On myös maita, jotka ovat tosin vetkutellen vieneet direktiivit omaan lainsäädäntöönsä, mutta ovat olleet suurpiirteisiä lakien täytäntöönpanossa.

Lainsäädännöstä ei ole paljon piitattu ainakaan silloin, kun se tuottaa paikallistasolla enemmän ongelmia kuin lisäarvoa.

Suomen ympäristöpolitiikassa on kunnia-asiaksi otettu direktiivien asettamaa minimitasoa kireämpi ympäristönormisto. Ne periaatteet ja hokemat, joita itse on oltu mukana kehittämässä, otetaan nyt vastaan muiden oikeudet ja intressit sivuuttaen jo ennen kuin asiat ovat saaneet direktiivin muodon. Kansainvälisellä foorumilla on myös opittu uusia vallan rakentamisen ja käytön menetelmiä.

Liitteessä 7 on esitetty Vanhasen hallituksen ohjelman ympäristöpolitiikkaosuus. Tälle abstraktin tason eko-ohjelmalle hallinto on hakenut konkretiaa ja sisältöä. Jos niitä olisi ajateltu ensin, ei nyt olisi niin vaikeaa. Toisaalta vallan käytön mahdollisuudet olisivat rajallisemmat.

Kansallinen ympäristölainsäädäntö valmistellaan työryhmissä, joissa on eri hallinnonalojen virkamiehiä ja etujärjestöjen edustajia. Näissä työryhmissä laaditaan lainsäädännön keskeiset rakenteet. Vastuuministeriöllä on valmistelutyössä keskeinen rooli, koska sen virkamies johtaa valmistelutyötä ja sen virkamies toimii sihteerinä. Sen oletetaan edustavan alalla parasta asiantuntemusta ja sillä on keskeinen rooli asiantuntijoiden valinnassa.

Valtaosa kutsutuista asiantuntijoista tulee julkiselta sektorilta. Kun ympäristölainsäädäntötyöhön otetaan elinkeinoelämän edustajan lisäksi yleensä mukaan ympäristöjärjestöjen edustaja, syntyy voimakas intressiristiriita. Intressiristiriitoja on myös yrityskentän sisällä. Kun lakiluonnos on läpikäynyt lausuntokierroksen, esiin nousee lisää ristikkäisiä intressejä. Intressiristiriidat ja yhteiskunnassa vallitseva mielikuvailmasto mahdollistavat sen, että ympäristöhallinto voi taas operoida vaa'ankieliasemaansa hyödyntäen ja kehittää lainsäädäntöä pitkälti omista lähtökohdistaan.

Lakiesitysten alueellisia, taloudellisia ja työllisyysvaikutuksia ei perusteluissa juuri konkretisoida. Tähänkin on hyvä syy. Konkretisointi vaikuttaisi lakien sisältöön ja rajoittaisi niiden tulkintamahdollisuuksia.

Eduskunnassa lakiesitykseen voidaan tehdä muutoksia. Asiantuntijoina kuullaan yleensä melko pitkälle samoja tahoja kuin lainvalmistelutyössä. Yhteiskunnassa vallitseva mielikuvailmasto vaikuttaa tässä vaiheessa voimakkaasti. Ympäristöhallinto on mielikuvailmaston luomisessa keskeinen vaikuttaja. Luonnonsuojelujärjestöjen aggressiivinen toiminta korostaa sen asemaa.

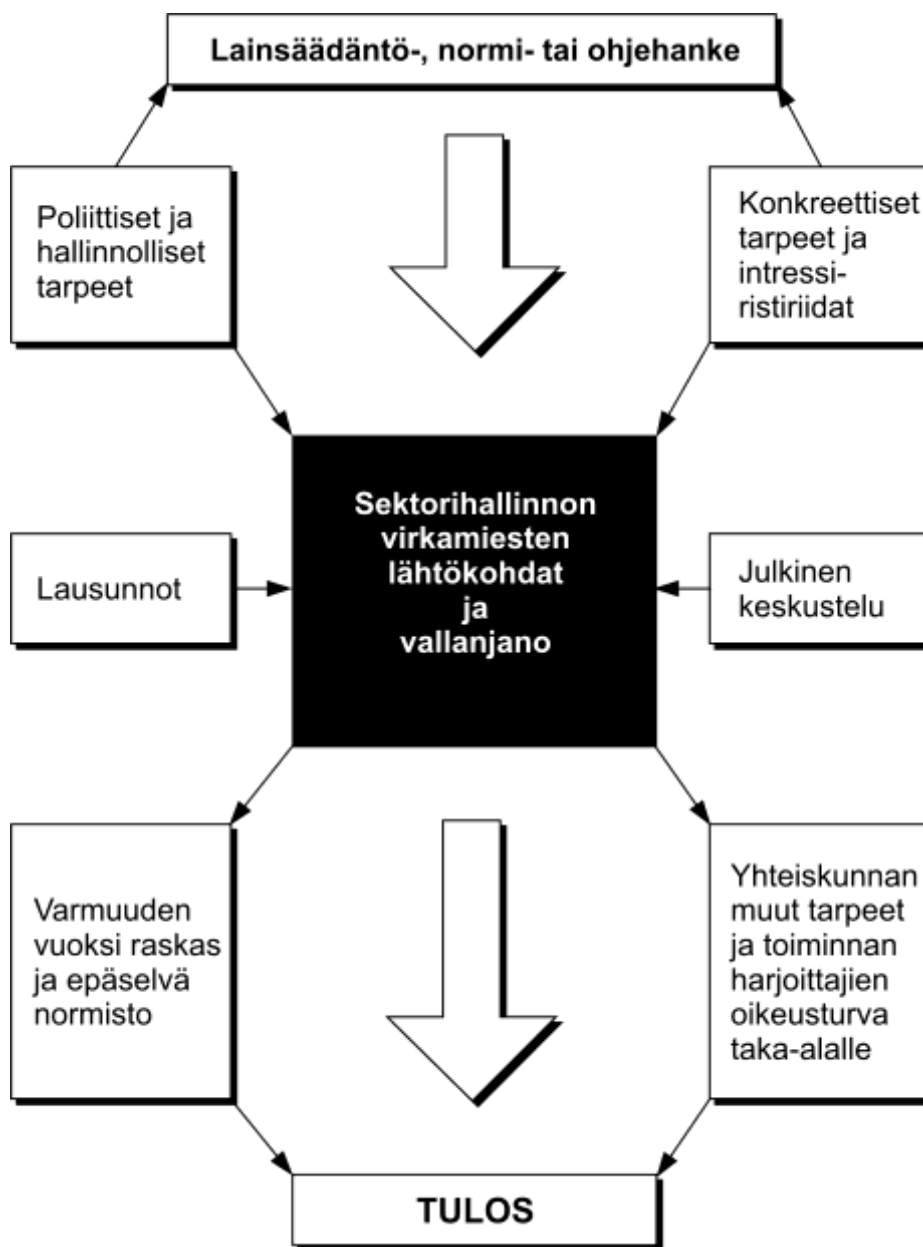
Kun lakia aletaan soveltaa, tarvitaan asetuksia, lakeja alempitasoisia normeja ja sovellusohjeita. Taas liikutaan ylhäältä annetun viisauden, tulkintojen, mielikuvien ja intressiristiriitojen kentässä. Hallinto voi hyödyntää vaa'ankieliasemaansa ja muovata käytäntöä omista lähtökohdistaan.

Asiaa on havainnollistettu kuvassa 5.3. Koska Suomessa ei ole tällä hetkellä suuria ympäristöongelmia, konkreettiset tarpeet eivät anna hallinnolle suurta valtaa, poikkeuksena ehkä kasvihuonekaasupäästöjen leikkaus. Ympäristöhallinnon valta kasvaa normivalmistelussa voimakkaasti vasta, kun mielikuvat, ideologiat, EU-lainsäädännön rakenteet, näihin liitetyt teoreettiset tulkinnat ja intressiristiriidat astuvat numeroiden ja käytännön järjen tilalle.

Tätä taustaa vasten on luonnollista, että ympäristöhallinto kehittää ja haluaa voimaan abstraktilla tasolla kehitettyä lainsäädäntöä luonnonvarojen käytöstä ja tuotelähtöisestä

ympäristöpolitiikasta. Tällainen lainsäädäntö olisi sille mahtava vallan lähde. Näin mahtavaa valtaa ei ole viisasta uhmata.

Jos kriteerit perustuisivat konkreettisiin arvioihin ympäristövaikutuksen tai riskin luonteesta ja suuruusluokasta, harkintavalta supistuisi ja toimenpidevaatimukset järkeistyisivät. Jos arviot olisi lisäksi suhteutettu valittuun suojan tasoon, harkintavalta supistuisi lisää ja toimenpidevaatimukset järkeistyisivät edelleen.

Kuva 5.3. Näkemys lainsäädäntö-, normi- tai ohjehankkeen käsittelystä ympäristöhallinnossa.

Vallan käytön ja valtarakenteen vahvistamisen sektorissa voidaan ajatella vaikkapa infrastruktuurihanketta. Meillä on olemassa vanhastaan luonnonsuojelulaki ja ympäristönsuojelulainsäädäntö. Nyt näiden päälle on tullut muun muassa EU:n lintu- ja luontodirektiivit sekä YVA- ja Natura- ja jätesäädökset.

Yhteiskunnan kannalta olisi hyödyllistä verrata hankkeen hyötyjä ja kokonaisvaikutusta ympäristöön. Normisto ei tällaista kaipaa eikä hallinto tähän kannusta. Sen sijaan on entistä enemmän ja laajemmin alettu kiinnittää huomiota yksittäisten hankkeiden piirteisiin ja vaikutuksiin. Tämä avaa ympäristöhallinnon eri sektoreille laajoja mahdollisuuksia harkintavallan käyttöön.

Suomen ympäristökeskuksen ympäristöopas ”Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arviointi kaavoituksessa, YVA-menettelyssä ja Natura-arvioinnissa” /58/ kuvaa selkeästi, millaiseen suohon ollaan uppoamassa, kun ympäristöasioita lähdetään tarkastelemaan pelkästään biologien lähtökohdista ilman käsitystä kokonaisvaikutuksista tai taloudellisista seurauksista.

Infrastruktuurihankkeisiin liittyy intressiristiriitoja. Ihmisillä on taipumusta vastustaa muutoksia lähipiirissään. Etelä-Suomesta on vaikea löytää hanketta, jota yksittäinen maanomistaja, luontojärjestö tai sektoriviranomainen ei vastustaisi. Massiivisesta ja ristiriitaisesta ympäristönormistosta ja -ohjeistosta löytyy aina vastustukseen sopiva argumentti.

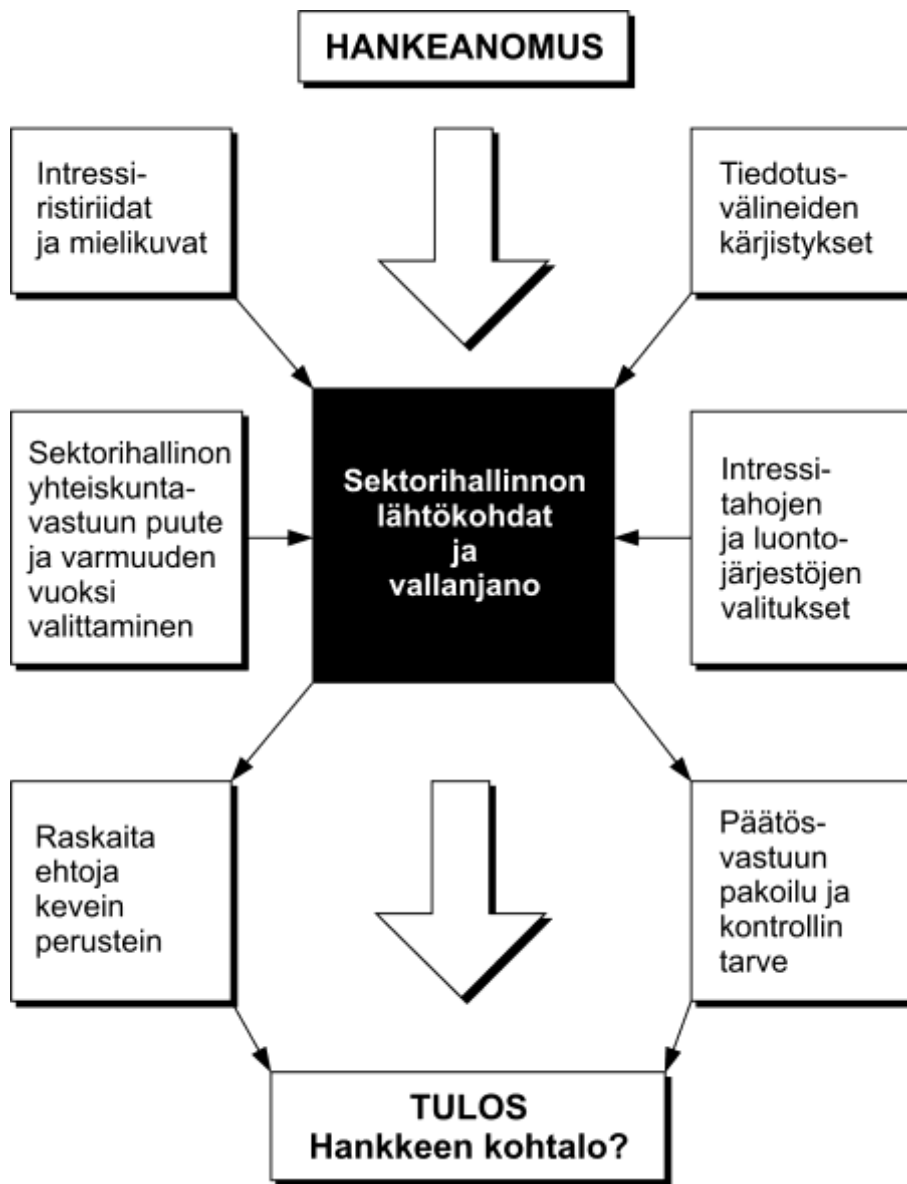
Hankkeeseen liittyvä kaavoitus- tai lupaprosessin riitauttaminen merkitsee sen aikataulun muuttumista epämääräiseksi. Lopullisen ratkaisun saaminen tuomioistuimesta kestää vuosia tai jopa vuosikymmenen. Tämä voi viedä hankkeelta kokonaan pohjan tai ainakin vahingoittaa sitä siinä määrin, että valittaja voi vaatia suunnitelmamuutosta, suurta korvausta tai vähäisen haitan poistamista kohtuuttoman hyvästä peliteoreettisesta asemasta.

Kun valtio on pitänyt kiinni menettelyistä, jotka mahdollistavat vuosien valitusprosessit, se on antanut kohtuuttomasti valtaa yksityisille ihmisille, ympäristöjärjestöille ja ennen kaikkea omille sektoriviranomaisilleen. Poliitiikka on ollut toistaiseksi suosittua. Monista ihmisistä tuntuu hyvältä, kun naapurit tai isojenkin organisaatioiden edustajat kuuntelevat nöyrästi omia näkemyksiä, ja jos eivät alistu vaatimuksiin, maksavat korkean hinnan.

Esimerkkinä voidaan käyttää vaikkapa Vuosaaren satamahanketta. Demokraattisesti on päätetty, että satama siirretään kaupungin sydäimestä syrjemmälle ja pääkaupunkiseudun tavaraliikenne tehostuu. Hankkeen seurauksena pääkaupunkiseudun ruuhkat ja liikenteen hiilidioksidipäästöt vähenevät. Ydinkeskustan lähelle luodaan työpaikkoja ja rakennetaan asuntoja.

Hanketta jarrutettiin vuosikymmen tuomioistuimissa erilaisilla ympäristöargumenteilla. Asialla ovat olleet ympäristöpoliitikot, yksityiset maanomistajat, luontojärjestöt, sabotoinnista hyötyä hakeneet yritykset sekä ympäristöministeriö ja paikallinen ympäristöhallinto. Viime vaiheessa vastustajat mobilisoivat jopa europarlamentin vetoamusvaliokunnan tutkimaan hanketta ja aiheuttamaan näin hankevastaavalle vahinkoa.

Ympäristöviranomaiselle tällainen ristiriitatilanne tarjoaa tietenkin asetelman epätasapainon takia kohtuuttomia mahdollisuuksia alistaa hankkeesta vastaava tahtoonsa (kuva 5.4). Tiukka linja näyttää hyvältä ulospäin. Lisäselvityksiä voi vaatia surutta. Hanketta voi rasittaa perusteettomilla ympäristöinvestoinneilla, tutkimusvelvoitteilla ja varotoimilla. Samalla luodaan uutta käytäntöä muidenkin noudatettavaksi.

Kuva 5.4. Näkemys lupahakemuksen käsittelystä ympäristöhallinnossa.

Mielenkiintoinen kehityspiirre on valta-aseman rakentaminen kaavoituksen ja luonnon-suojelulainsäädännön kautta. Sektorivirkamies saa kaavaan usein hyvän tarkoituksen nojalla varsin helposti merkintöjä, jotka rajoittavat tulevaa alueiden käyttöä. Museoviranomainen voi määrittellä omista lähtökohdistaan alueita tai kohteita kulttuurihistoriallisesti arvokkaiksi.

Kun alueelle ilmaantuu muita käyttötarpeita, tällainen reviirin paalutus muuttuu päätösten purkamisen hankaluuden takia vallaksi riippumatta siitä, mitkä ovat asioiden mittasuhteet ja yhteiskunnan prioriteetit.

Kun asiaan liittyy kansainvälinen ulottuvuus, valta-asema vahvistuu entisestään. Suomenlinnan määrittely maailmanperintökohteeksi on hyvä esimerkki. Volyyymiltään mitätön hanke Kustaanmiekan väylän oikaisemiseksi merenkulun turvallisuuden parantamiseksi ja

öljyonnettomuusriskin eliminoimiseksi kariutui, kun museovirasto käytti kansainvälisellä operaatiolla hankittua valtaa oman asiansa puolustamiseen.

Mielikuvamarkkinoinnin ja massamanipulaation sektorissa ympäristökonflikteilla ja lupaprosesseilla on tärkeä rooli. Ympäristöjärjestöt saavat asialleen julkisuutta ja pääsevät nostamaan esille vaikeasti hahmotettavia, mutta mieltä kuohuttavia näkökohtia. Yksinkertaistetut ja tunteisiin vetoavat viestit sopivat hyvin joukkoviestinten tarpeisiin. Voimakkaat intressiritiriidat ja lupaprosessien kesto tekevät draamasta jatkokertomuksen. Vallan rakentamiseen sopii hyvin, että ympäristöministeriö on rahoittanut esimerkiksi Vuotos-hankkeen yhteydessä valitustoimintaa.

Myös rahoituksesta taisteleva tiedeyhteisö on oppinut tieteen popularisoinnin ja massamanipulaation menetelmät. Lähtökohta on jo valmiiksi yksisilmäinen, kapea-alainen ja omaa asiaa korostava. Ympäristöuhkiin ja mielikuviin perustuvan markkinoinnin takana on kuitenkin tässä tapauksessa yhteiskunnan rahat sekä tiedeinstituutin auktoriteetti ja teoreettinen tietopohja. Uhkakuvien maalailu on ainakin keskipitkällä tähtäyksellä tehokas keino rakentaa rahoituspohjaa. Kun tiedonvälitys tekee vielä omat valintansa ja kärjistyksensä, ihmisille välittyvä kuva ei ole tasapainoinen.

Yritykset ja tuotannolliset organisaatiot pyrkivät puolestaan markkinoimaan mielikuvia omista lähtökohdistaan. Iso rakennusyhtiö markkinoi tuotteittensa ekologisuutta ja elinkaari-ominaisuuksia. Hampurilaisketju luo mielikuvaa yhteiskuntavastuullisuudestaan kehittämällä jätteittensä kierrätystä.

Energiayhtiön yhteiskuntavastuuraportin kannessa on neitseellisesti valkoisiin puettu nuori nainen ja teemana muun muassa puhtaammat tuotteet. Kymmenen miljoonan tonnin vuotuiset hiilidioksidipäästöt esitellään ympäristötilinpäätöksessä standardin mukaisesti samalla painolla kuin 40 000 tonnin tavanomaisten jätteiden kaatopaikkasijoitus ja kierrätys.

Nokia käynnisti yhdessä WWF:n kanssa äskettäin kännyköiden kierrätysoperaation, joka noteerattiin myös TV1:n uutislähetyksessä. Katsojalle välittyi kuva, jonka mukaan WWF saisi jääkarhukampanjaansa 2 euroa jokaista vanhaa kännykkää kohti, joka postitettaisiin Nokialle. Nokian edustaja korosti haastattelussa yrityksensä vastuullisuutta.

Suomessa hylätään loppuun käytettynä noin miljoona kännykkää, jotka painavat noin sata grammaa kappale. Tämä tekee vuodessa noin sata tonnia metallia ja muovia. Onko sillä mitään merkitystä, palautuuko sata tonnia metallia ja muovia Nokian järjestelmän vai kännykkäkaupan kautta elektroniikkaromun jälkikäsitteilyyn? Nokian pienempiin kilpailijoihin tarttui toki uutislähetysten seurauksena vastuuton leima, mikä lieneekin ollut koko kampanjan tarkoitus.

Kiillottaessaan omaa kilpeään manipuloivin argumentein suuret yritykset ja tuotannolliset organisaatiot hämärtävät entisestään asioiden suuruusluokkia ja vahvistavat mielikuvaa kaikenkattavasta ongelmasta.

Yhteiskunnassa vallitseva ympäristöasioihin liittyvä mielikuvakenttä on näin valmiiksi vääristynyt. Tämä antaa ympäristöhallinnolle laajat mahdollisuudet vaikuttaa mielikuvakenttään omista lähtökohdistaan sen keskiössä. Kun kaikki vannovat kestävä kehityksen nimeen, ekopainotteisia ja ympäristöklusterin valtarakennetta tukevia mielikuvia on helppo korostaa esimerkiksi Suomen ympäristökeskuksen tiedonvälitystä hyväksi käyttäen. Ympäristöuhkien, jätevuorten ja entisajan maaseutuidyllin teemat myyvät hyvin.

Ympäristöhallinnon markkinoima ympäristöririkollisuuden teema on eräs mielenkiintoinen ilmiö massamanipulaation sektorissa. Tahallinen öljypäästö on ympäristörikos, tässä ei ole mitään epäselvää. Mutta miten on laita ilman lupaa tehdyn mökkirannan ruoppauksen suhteen? Ympäristöhallinto on venyttämässä valtaansa vesilain harmaalle alueelle. Se puuttuu toisen oikeuteen hoitaa omaisuuttaan ilman, että sillä olisi ympäristön tilaan liittyvä konkreettinen syy.

Ajatellaanpa nyt maanviljelijää, jonka tilan elinehdot ovat kuihtumassa. Traktori hajoaa, eikä sitä ole varaa kuljettaa kaatopaikalle. Siispä se hinataan naapurin avustuksella navetan vintille muun romun joukkoon odottamaan parempaa aikaa. Jonkin ajan kuluttua navetan vintistä tulee pykälien mukaan kaatopaikka ja konkurssiin ajautuneesta maanviljelijästä vielä ympäristöririkollinen.

Tässä tulee mieleen katolisen kirkon mahtiajat. Absurdin säädösryteikön avulla yrityksistä ja muista tuotannollisen toiminnan harjoittajista tehdään enemmän tai vähemmän syntisiä. Tie anteeksiantoon ja toiminnan oikeutukseen kulkee hallinnon edessä nöyrytyksen ja lunastuksen kautta. Huomio kääntyy pois hallinnon oman toiminnan kohtuuttomuuksista. Illusio toiminnan autuudesta vahvistuu.

Valta on kiertänyt ytimensä ja uusi laajeneva kierros alkaa.

Valta ja vastuu

Jotta vallankäyttö koituisi järjestäytyneen yhteiskunnan hyväksi, sitä on alituisen tarkkailtava, siihen on liitettävä vastuu ja sille on asetettava rajat.

EU-komissio haluaa ympäristökomissaari Margot Wallströmin suulla /70/ auttaa Eurooppaa ympäristöasioissa, ja ehdottaa 1) kestävän kehityksen periaatteen, 2) ympäristönsuojelun ja 3) osallistuvan demokratian periaatteen kirjaamista EU:n kehitteillä olevaan perustuslakiin, sekä 4) EU-politiikan ja vallanjaon unionin ja jäsenvaltioiden välillä jättämistä hämäräksi. EU:n ympäristövirasto julkaisee pian tämän jälkeen raportin, jossa se arvioi ympäristön tilan olevan vaarassa taantua Euroopassa.

Tässä on syytä olla tarkkana. Haluaako EU-komission ympäristöpääosasto aidosti auttaa Eurooppaa vai haluaako se vain valtaa? Onko EU:n ympäristöviraston raportti tasapainoinen ja vakavasti otettava analyysi vai komission valtapyrkimykseen liittyvä veronmaksajien rahoilla laadittu markkinointipuheenvuoro? Missä määrin poliittisessa ohjauksessa oleva ja ideologiselta pohjalta toimiva Brysseliin sijoitettu sektoriorganisaatio kykenee auttamaan Eurooppaa, ja missä määrin se kykenee sitä vahingoittamaan?

Kun suomalaiset aikanaan äänestivät Euroopan unioniin liittymisestä, monet äänestivät vapaakauppa-alueen tai turvallisuuden puolesta. Yllättäen olemmekin järjestelmässä, jossa unionin valta tunkeutuu mitä moninaisimmille yhteiskunnan alueille saaden usein varsin yllättäviä muotoja. Seuraavat valtakoneistoon liittyvät piirteet voivat selittää asiantilaa:

- Ihmisillä on jonkinlainen käsitys euoparlamenttiin valituista suomalaisista poliitikoista ja oman maan komissaarista, mutta muiden maiden edustajista tiedetään hyvin vähän. Vielä vähemmän tiedetään siitä, mitä unionissa tehdään ja miten se vaikuttaa ihmisten elämään. Kansallisia hallituksia pidetään vastuullisina Euroopan

maiden kehityksestä, ei unionia, sen komissiota, tuomioistuinta, parlamenttiryhmiä tai yksittäisiä vallankäyttäjiä.

- Euroopan unionissa valtaa käyttävät poliitikot, hallintotuomarit ja virkamiehet. Tämä hallintoeliitti elää etuineen kultaisessa häkissä kaukana Euroopan kansojen ongelmista. Vaikka unioni on ennen kaikkea talous- ja rahaliitto, vallan käyttäjistä ani harvalla on henkilökohtaista kokemusta siitä, minkälaiseen työhön Euroopan hyvinvointi perustuu.
- Unionin sisällä näyttää vallitsevan täysin epärealistinen käsitys omasta kyvystä käsitellä mitä moninaisimpia asioita. EU-komissio on lähtenyt muun muassa neuvomaan Helsingin kaupunkia kaavoituskysymyksissä.
- EU:n ympäristöpolitiikan tavoitteet kiinnitetään jo strategioissa, ohjelmissa ja puitedirektiiveissä. Poliittista viisautta, ekoideologiaa ja valtopoliittista kompromissia pidetään niin suuressa arvossa, että politiikan konkreettiset perusteet katsotaan voitavan jättää kevyelle käsittelylle ja sen moninaiset seuraukset ja riskit kokonaan käsittelemättä.
- Kun ekoideologia sekä tarpeettomat ja ylimitoitettut ympäristölainsäädäntöhankkeet muuttuvat poliitikkojen ja virkamiesten käsissä vaihtokelpoiseksi valtapääomaksi, kiusaus tämän pääoman kasvattamiseen käy helposti ylivoimaiseksi.

Juhani Ylimaunu kertoo ihmisen ja hylkeen suhdetta käsittelevässä kirjassa /76/ hyljesodista tarinan, joka on tässä yksinkertaistettu. Eräät kansalaisjärjestöt, muiden muassa Greenpeace, lähtivät joitakin vuosikymmeniä sitten kampanjoimaan hylkeenpyyntiä vastaan käyttäen välineenä voimakkaasti tunteisiin vetoavaa kuvamateriaalia. Hylkeenpyynti esitettiin barbaarisena teurastuksena. Ihmislapsen tapaan huutavat hyljevauvat tapettiin nuijilla ja leikeltiin saman tien emon itkevien silmien alla. Kampanja sai runsaasti huomiota mediassa. Vähemmälle huomiolle jäi paikallisten viranomaisten raportit hyljekantojen vahvistumisesta ja paikallisten asukkaiden huoli omasta toimeentulosta, kulttuurista ja identiteetistä. Kampanjoinnin seurauksena muiden muassa Euroopan unioni kielsi hyljetuotteiden tuonnin romauttaen markkinat.

Pohjoisen Kanadan ja Grönlannin alueilla hylkeen- ja valaanpyynti nähdään kulttuuri-identiteetin ja elämäntavan kysymyksenä, jota ilman sikäläinen kulttuurin perusta hajoaa. Inuitien elämäntavalle ja toimeentuloperustalle ei unionin näkemys antanut arvoa. Norpanhakojen hintojen romahdus johti ihmisten ajautumiseen sosiaaliavun varaan. Yhteisöt hajosivat ja kylät autioituivat, itsemurhat ja alkoholismi lisääntyivät.

Paikalliset olosuhteet ja kulttuurikysymykset siis sivuutettiin. Asiat ratkaistiin valtakeskusten ympäristöorientaation pohjalta. Unionin päättäjät eivät olleet kiinnostuneita hylkeiden suojelun sosiaalisista, kulttuurisista eivätkä edes ekologisista seurausvaikutuksista marginaalialueella.

Euroopan unionin perusongelma on siinä, etteivät sen puolueyhmittymät, hallintosektorit tai yksittäiset vallankäyttäjät vastaa käytännössä mistään, eikä sen vallan käytölle näytä löytyvän selkeitä rajoja. Edes unionin itselleen asettamien tavoitteiden saavuttamista ei seurata konkreettisella ja riippumattomalla tavalla. Unioni kuitenkin pitkälti päättää, miten Euroopan maiden tulisi elää ja käyttää rahojaan. Vallankäyttäjät voivat huoletta rakentaa poliittisia monumentteja omista narsistisista lähtökohdistaan.

Vaikka Euroopan unioniin valikoituisivat kaikkein pätevimmät ja pyyteettömimmät poliitikot, virkamiehet ja tuomarit, se ei tässä asetelmassa voi toimia erityisen menestyksellisesti jäsenmaitensa hyväksi. Hallinto mätänee sisältä päin. Euroopan maiden yhteistyöhön liittyvät

mahdollisuudet jäävät hyödyntämättä, kun vallan kahmimisesta ja maailman parantamisesta tulee itsetarkoitus. Euroopan kansat ja jäsenvaltiot alistetaan suureen vaaraan, kun unionin valta ulotetaan alueille, joissa valta päättää paikallisesti tai valta päättää omista asioista toimisi paremmin.

Suomen ympäristöhallinto on tekemässä maastamme EU:n ympäristöpolitiikan mallimaata. Ensin ollaan oltu yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa puskeissa abstraktia ekoideologiaa unionin politiikkaan. Sen jälkeen tavoitellaan strategioiden, tavoitteiden ja direktiivien asettamaa tasoa kovempaa linjaa kansallisista lähtökohdista ja asian mielekkyydestä riippumatta. Ollaan siis rakentamassa unionin valtaa ja huolehtimassa omista eduista kansallisen edun kustannuksella.

Natura-asiantuntija Markku Sahlstedt on kysynyt, miksi Suomi luovuttaa Natura-verkostossa suojavyöhykkeineen viidesosan alueestaan ylikansalliseen (ja ympäristöhallinnon) päättäntävaltaan, vaikka valtaosalla direktiiviluontotyypeistä ja direktiivilajeista suojelun taso on niin hyvä, ettei direktiivin tarkoittama suhteellisen suojelun taso edellytä kuin viiden prosentin osuutta.

Lisäksi Sahlstedt on kysynyt, miksei Suomi esitä EU:lle direktiivin sallimaa laskua alueista. Hän arvelee itse syyksi sen, että silloin osa alueista karsiutuisi pois Natura-verkostosta, koska EU ei suorittaisi korvausta direktiiviperusteettomista alueista. Esimerkiksi Vuotoksen osalta lasku olisi pelkästään menetettynä säätoenergiana varovaisesti arvioiden yli 10 miljoonaa euroa vuodessa.

Ympäristöhallinto ei vastaa toimiansa tai politiikkansa seurauksista. Virkamiehet ovat tänä päivänä vahvoja vallankäyttäjiä, mutta siitä huolimatta käytännössä erottamattomia. Eläke-edutkin ovat vahvan lainsäädännön suojaamat. Virkamiesten hyvän elämän edellytykset on turvattu niin kauan kun Suomen valtio saa lainaa. He voivat turvallisesti edistää omien valtapyyteittensä ja asenteittensa mukaista lainsäädäntöä ja hallintotapaa julkista valtaa ja verovaroja hyväksi käyttäen.

Periaatteessa ympäristöministeri kantaa ympäristöpolitiikasta poliittisen vastuun, mutta poliittinen muisti on lyhyt ja asiayhteydet vaikeasti hahmotettavia. Myös ympäristöministerin hyvän elämän edellytykset ovat turvassa niin kauan kuin Suomen valtio saa lainaa.

Suomessa ympäristöhallinto vastaa usein arvosteluun viittaamalla siihen, että eduskunta on säätänyt lait tai että määrärahat eivät riitä. Eduskunta taas syyttää asioiden huonosta tilasta asiantuntijavaltaa.

Todellisuudessa hallinto on itse suunnitellut lakien keskeiset rakenteet ja resurssiensa kohdentamisen sekä valmistellut lait ja normit. Eduskunnalla ja sen ympäristövaliokunnalla taas on täysi valta käyttää omaa järkeä ja valita ne asiantuntijat, joita kuullaan. Sillä on myös valta antaa politiikalle suuntaa ja valta palauttaa yhteiskunnan varoilla omaa asiaansa ajavat hallinnolliset organisaatiot ruotuun. Vastuun pallottelussa on kysymys sen lahottamisesta.

Suomessa ei ole tapana käsitellä ikäviä asioita jälkikäteen. Esimerkiksi korkeiden vallankäyttäjien vehkeilyä vieraiden valtojen edustajien kanssa Kekkonen aikana ei ole haluttu selvittää. Tästä on myös ympäristöhallinnon kannalta kaksi seurausta. Mitään ei opita ja julkisen vallan väärinkäyttö voi jatkua.

Media on yksi keskeinen vallankäyttäjä ympäristöasioiden kentässä. Sillä on tärkeä rooli demokraattisessa yhteiskunnassa erilaisten näkökulmien esille tuomisesta.

Muun muassa kansanedustaja Arja Alho on kiinnittänyt huomiota median nopeatempoisuuteen ja kaupallisiin paineisiin. Pitkiä päätöksentekoprosesseja ei osata analysoida, eikä poliitikoilta vaadita argumentteja julkiseen keskusteluun. Tyydytään henkilöristiriitoihin sekä asioiden kapeaan uutisointiin.

Kun Helsingin Sanomat väitti uutisoinnissaan Etelä-Suomessa olevan korkeita raskasmetallipitoisuuksia /53/, se väritti uutistaan kartalla ja alaotsikolla ”Tsernobylin laskeuma vaikuttaa yhä Suomenlahden ympäristössä”. Kartassa esitettiin cesium-isotoopin levinneisyys maaperän humuskerroksessa. Pitoisuus vaihteli bequerellin kymmenesosasta muutamaan kymmeneen bequerelliin kilogrammassa.

Jutun yhteydessä ei kerrottu, että esimerkiksi tyypillisen maanviljelysalueen pintamaan säteilyarvo on 300 bequerelliä kilogramma kohti. Tämä on luonnollista, koska tiedon julkituonti olisi vienyt koko jutulta terän. Faktat olivat oikein, mutta lukijoille välittyi väärä mielikuva koko asiasta.

Turun Sanomien päätoimittaja Ari Valjakka luonnehti nykyaikaisen tiedonvälityksen periaatteita Port-seminaarissa 22.9.2004 muun muassa seuraavasti: ”Aina pitää puhua totta, mutta ei koko totuutta tarvitse kertoa”. Samassa yhteydessä Valjakka kertoi joutuneensa kerran vastuuseen lehtensä raportoinnista. Muutaman tuhannen euron sakon maksoi lehti.

Kun Turun Sanomat lähti käsittelemään sensaatiojournalismin keinoin Naantalın sataman ”suuria tribuutyylitnamääriä”, se samalla tuhosi yhteistyössä viranomaisstatuksesta nauttivien ympäristöaktivistien kanssa lopullisesti Naantalın sataman kehityssuunnitelmat, tähän liittyneet taloudelliset uhraukset ja satojen ihmisten mahdollisuuden mielekkääseen työhön ja toimeentuloon.

Asioiden suuruusluokkakysymykset eivät päätoimittajan kannalta ole relevantteja. Yksittäinen mediaorganisaatio on vastuussa omistajilleen menestyksestään ja taloudellisesta tuloksesta. Se raportoi sillä hetkellä ajankohtaisista asioista myötäillen lukijakuntansa enemmistön odotuksia ja tasapainoillen uskottavuuden ja iskevyyden välimaastossa. Se pyrkii myös jatkuvasti luomaan uusia ihmismieltä liikuttavia tarinoita.

Mediaorganisaatio ei vastaa ihmisille välittyvistä mielikuvista eikä vallankäyttönsä seurauksista. Kun Kaukaan tehtaiden jätevesipäästön ympäristövaikutukset alkoivat lopulta valjeta suurelle yleisölle kaikessa mitättömyydessään, media väisti vastuunsa syyttämällä tuotantolaitosta tiedotuskatastrofista. Se totesi, että onneksi pysyviä vaurioita ympäristölle ei tapahtunut. Tämäkin oli alusta asti selvää. Mutta mitä esimerkiksi Helsingin Sanomat olisi tarjonnut pääkaupunkiseudun virkamiesvaltaiselle lukijakunnalleen heijastuskohteeksi, jos tästä asiasta olisi kerrottu koko totuus.

Vain sellaiset laatulehdet kuten the Economist ja The New York Times ovat kyenneet korjaamaan virheellisen uutisointinsa nopeasti ja kakistelematta. Nekään eivät ole tehneet tätä mielellään, vaan todennäköisesti meikäläistä moniarvoisemman mediakentän kritiikin pakottaman.

Ympäristöliikkeellä on alun perin ollut varsin kunniallisia ihanteita ja tavoitteita /37/. Demokratiassa on välttämätöntä, että ihmiset ja kansalaisjärjestöt voivat tuoda esiin vallalla olevien tai virallisten käsitysten kanssa ristiriidassa olevia tietoja ja käsityksiä.

Ympäristöjärjestöt ovat tehneet arvokasta työtä tuodessaan julkiseen keskusteluun erilaisia ympäristökysymyksiä, kuten taannoin PCB:n ja DDT:n vaikutukset petolintukantojen romahtamiseen Suomessa tai laajamittaisten metsänhakkuiden seurausvaikutukset Amazonilla. Niiden voidaan ajatella toimineen tasapainottavana elementtinä suhteessa vastuuttomaan taloudellisen hyödyn tavoitteluun.

Kun ympäristön tilaan liittyvät ongelmat on yksi toisensa jälkeen saatu Suomessa kohtuullisesti hallintaan, tietoa on oman aseman turvaamiseksi ja toiminnan jatkamiseksi lähdetty manipuloidaan yhä voimaperäisemmin. Ympäristöjärjestöistä on tullut markkinointityössään ihmisten huomaamatta oman edun tavoittelussaan yritysten kaltaisia. Ne jopa kerskailevat yleisen mielipiteen hoitokyvyllään. Samalla niistä on tullut ympäristöviranomaisten ja median myötävaikutuksella voimakkaita vallan käyttäjiä. Valta on kasvanut valitusoikeuden laajentamisen ja lupaprosessien pitkittymisen myötä.

Ympäristöliikkeen toiminnan tärkeimmät kohteet ovat Suomessa olleet viime vuosina metsätalous, energiahankkeet ja satamat. Näitä vastaan on hyökätty uhkakuvia maalaillemalla, valitusprosesseja hyödyntäen sekä mobilisoimalla apujoukkoja muiden maiden ympäristöliikkeistä ja EU:sta. Suomalaisen teollisuuden asiakkaita on ryhdytty painostamaan.

Metsätalous on Suomen kansantalouden tukijalka. Energian saatavuus ja kohtuullinen hinta ovat Suomen perusteellisuuden elinehtoja. Satamien läpi kulkee 80 % Suomen ulkomaankaupasta. Ympäristöliike kohdistaa toimintansa suoraan kansantaloutemme ytimeen. Kun tavoitteena on oman vallan maksimointi seurauksista piittaamatta, lähestymistapa on erittäin hedelmällinen.

Mikään ei estä ympäristöliikettä tekemästä itse luonnonhoitotyötä tai hankkimasta ikimetsiä suojeleverkoston rungoksi. Ympäristöaktivistit eivät ole kuitenkaan tunnettuja pyyteettömästä luonnonhoitotyöstään, vaan ahkerointi liittyy erilaisiin mediatempauksiin. Suomen näkyvimmat ympäristöjärjestöt eivät käytä merkittäviä määriä omaa rahaansa luonnonsuojeluinvestointeihin.

Toisin sanoen ympäristöliike ei ole valmis itse luopumaan mistään tai tekemään mitään tavoitteittensa saavuttamiseksi. Se edellyttää muiden luopuvan ja tekevän. Se on valmis puuttumaan toisten oikeuteen tehdä työtä ja kehittää toimintaansa, mutta ei vastaa vallankäyttönsä toiselle aiheuttamista vahingoista.

Intressitahoista on tullut ympäristönormiston paisumisen, valitusmahdollisuuksien laajentumisen ja lupaprosessien pitkittymisen myötä myös voimakkaita vallan käyttäjiä. Tätä kuvaa hyvin tarina kodin rakentamisesta pääkaupunkiseudulta.

Kaksi lapsiperhettä oli ostanut arvokkaan tontin. Tarkoituksena oli rakentaa nopeasti paritalo, jotta perheet olisivat päässeet muuttamaan jouluksi oman katon alle. Tontin rakentamista ei kuitenkaan katsottu naapurustossa hyvällä. Kun jo kunnan kanssa läpikäyty suunnitelma esiteltiin, naapurit valittivat muun muassa kevytrakenteisista autokatoksista, jotka heikensivät joidenkin mielessä tien mutkassa näkyvyyttä ja vaaransivat liikenneturvallisuuden. Vallitsevassa tilanteessa tien mutkassa oli sankka kuusiaita, joka peitti näkyvyyden kokonaan.

Lapsiperheet saivat kuukausien vatvomisen ja suunnitelmamuutosten jälkeen lupansa kuntoon, mutta aikataulu oli menetetty. Talvi tuli päälle perustustyövaiheessa. Rakennusala ylikuumeni pääkaupunkiseudulla. Kun oli miehiä, materiaaleja puuttui, ja kun oli materiaaleja, ei saatu miehiä. Kustannukset karkasivat käsistä. Ei päästy oman katon alle jouluksi, eikä edes seuraavaksi jouluksi. Kun lopulta muutettiin sisään, elettiin vielä vuosi rakennustyömaan keskellä. Naapurit aiheuttivat vähäisellä intressillä lapsiperheille vuoden painajaisen ja valtavat taloudelliset menetykset.

Valitettavasti intressitahoissa on niitä, jotka ovat valmiit aiheuttamaan yritykselle, tuotannolliselle organisaatiolle, elinkeinonharjoittajalle tai naapurille paljon vahinkoa mitättömillä perusteilla. Jotkut ovat valmiit etsimään tilanteesta taloudellista hyötyä. On myös niitä, joille näyttäminen ja toisen nöyryyttäminen on itsetarkoitus. Mitä enemmän on intressitahoja, sen todennäköisempää on, että mukaan sattuu joku, joka on valmis käyttämään valitusoikeuttansa kohtuuttomalla tavalla.

Myöskään intressitahot eivät vastaa toiselle aiheuttamastaan vahingosta.

Yritykset, tuotannolliset organisaatiot ja toiminnan harjoittajat aiheuttavat meidän tavallisten ihmisten ohella valtaosan inhimillisen toiminnan ympäristövaikutuksista normaalioloissa. Toisaalta niiden toiminta muodostaa koko nykyisen hyvinvointimme perustan. Hyvinvoinnin jatkuvuuden kannalta olisi hyödyllistä vertailla tuotannollisen toiminnan hyötyjä haittoihin.

Etenkin suuryritysten toimintaa on verrattu psykopaatin käyttäytymiseen. Silmittömässä voitontavoittelussaan ja kilpailun tuoksinassa ne ovat valmiit käyttämään häikäilemättä taloudellista valtaansa ja manipuloimaan ihmisiä. Ne ovat valmiit murskaamaan kilpailijansa, irtisanomaan työntekijöitään ja uhraamaan luontoarvoja epäröimättä ja ilman empatiaa tai katumusta /62/. Tässä onkin perää.

Yritykset ja muut tuotannollisen toiminnan harjoittajat ovat vastuussa taloudellisesta tuloksestaan ja työstään. Yhteiskuntavastuusta puhuminen on etenkin suuryritysten kohdalla enenevässä määrin manipulaatiota. Erilaiset ympäristöohjelmat, kulttuurin tukeminen ja hyväntekeväisyys liittyvät markkinointiin ja yhdyskuntasuhteiden hoitoon, joiden perimmäinen tarkoitus on turvata ja vahvistaa niiden omia toimintaedellytyksiä. Yritykset ja tuotannollisen toiminnan harjoittajat eivät siis ole hyväntekijöitä, vaan tekevät työtä omistajien etua ja omaa tulevaisuuttaan silmällä pitäen.

Suomalaiset yritykset, tuotannolliset organisaatiot ja toiminnan harjoittajat eivät kuitenkaan voi toimia miten tahansa. Niiden toimintaa tarkkaillaan ja säädellään monilla tavoilla. Yritys tai toiminnanharjoittaja joutuu helposti julkiseen, taloudelliseen tai jopa oikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Seuraukset vaikuttavat usein ratkaisevasti toimintaedellytyksiin. Tämä asettaa pitkäjänteiselle tuotannolliselle ja taloudelliselle toiminnalle monessa suhteessa tiukat rajat.

Valtiovalta kuuluu kansalle

Perustuslain mukaan valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle. Tämä on sikäli totta, että meidän arvomme, uskomuksemme, mielipiteemme ja jopa mielikuvamme ohjaavat varsin voimakkaasti yhteiskunnan kehitystä. Juuri siksi meihin yritetään vaikuttaa. Suurimmat

resurssit manipulaation harjoittamiseen on ministerien poliittisessa ohjauksessa toimivalla valtionhallinnolla.

Meillä tavallisilla ihmisillä on taipumus jättää asiat mustaan laatikkoon yhteiskuntakoneiston hoidettavaksi. Tässä asetelmassa edellytämme hallintokoneistolta ja sen poliittiselta johdolta epäinhimillisen suurta viisautta, vastuullisuutta ja intressien tasapainoista yhteensovittamista, jotta yhteiskunnan kokonaisuus voisi toteutua.

Maailmanhistoriassa on lukuisia esimerkkejä utopioiden tavoittelusta ideologioiden avulla. Kestävän kehityksen ideologia on yksi ideologia muiden joukossa. Mihin ovatkaan johtaneet yritykset rakentaa yhteiskuntia ideologioiden varaan? Ihmiskunta ei ole vielä kukaan oppinut, että ideologia on vallankäytön väline.

Yhteiskunnissa, esimerkiksi Kiinassa, on myös yritetty suuria harppauksia. Nyt me yritämme samanaikaisesti tehdä niitä energiakysymyksessä, materiaalien käytön tehokkuudessa, ympäristön suojelussa, jätehuollossa ja luonnon suojelussa. Voimmeko onnistua tässä kaikessa? Jos onnistumme, mitä saavutamme? Mikä on hinta ja mitkä ovat riskit?

Me olemme ensisijaisesti vastuussa oman maamme tulevaisuudesta. Muita me voimme auttaa vain, jos omat asiat ovat järjestyksessä. Muiden auttaminen on luontevaa vain silloin, kun nämä aidosti haluavat apuamme. Se onnistuu parhaiten siten, että autamme muita auttamaan itseään.

Vielä muutama vuosi sitten ihmisille myytiin osakkeisiin perustuvia eläkesäästömahdollisuuksia ajatuksella, että osakkeet tuottavat aina pitkällä tähtäyksellä paremmin kuin pankkitalletus. Peruskoulun käynyt kansalainen saattoi helposti selvittää, ettei tämä pitänyt alkuunkaan paikkaansa edes Yhdysvalloissa siinä aikaperspektiivissä, missä eläkkeitä säästetään. Ihmiset eivät kuitenkaan asiaa tarkistaneet, kun kaikki investointipankkiirit ja muut asiantuntijat näin vakuuttivat.

Osakekupla on puhjennut, markkinamies on saanut palkkion ja salkunhoitaja nauttii omaa palkkiotaan salkunhoidosta. He eivät kuitenkaan vastaa mistään. Rahat ovat eläkesäästäjän. Hän vastaa investointipäätöksestään ja sen tuloksesta.

Ympäristösektorin valtaklusteri markkinoi meille tulevaisuuden turvaa taikasanoilla kestävä kehitys. Peruskoulun käynyt kansalainen kykenee helposti selvittämään, ettei nykyinen Suomessa ole näköpiirissä kaikenkattavaa ekokatastrofia tai raaka-ainepulaa. Hän ymmärtää myös, etteivät väestöräjähdykseen liittyvät uhkat ole meidän ratkaistavissamme.

Me emme ole kuitenkaan vaivautuneet analysoimaan asioita itse, kun oman maamme ympäristöpolitiikat, ympäristöministeriö, tutkimuslaitokset, ympäristöliike ja pääkaupungin mediaorganisaatiot luovat toisenlaista todellisuutta. Olemme ajautuneet manipulaation kohteeksi hyvässä uskossamme näiden tahojen ja yksittäisten ihmisten oikeudentajuun ja pyyteettömyyteen.

Nyt olemme antaneet ympäristöasioissa instituutioille, yksittäisille poliitikoille, lukemattomille sektoriviranomaisille, toimittajille, ympäristöjärjestöille ja intressitahoille paljon valtaa. Meiltä on jäänyt huomaamatta, että monet ovat tarttuneet tähän mahdollisuuteen häikäilemättömän psykopaatin tavoin. Silmittömässä oman edun tavoittelussa on lähdetty polkemaan toisten oikeuksia ja tuhoamaan toisten hyvän elämän edellytyksiä vastuuttomasti ja ilman empatiaa tai katumusta.

Jos uskomme kriitikittömästi kaikenkattavaan ekologiseen ongelmaan, massiivisen hallinnoimiseen sekä siihen, että demokratiaan kuuluu laaja valitusoikeus ilman vastuuta toisille tai yhteiskunnalle koituvasta vahingosta, annamme ympäristöklusterille avoimen valtakirjan yksipuoliseen vallankäyttöön.

Valtaklusteri ei kuitenkaan vastaa mistään. Me itse vastaamme seurauksista ja maksamme viime kädessä myös hinnan.